БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Кр.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XXVII СЪЕЗДИЗИ

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1986
чылдың
февраль
27
четверг
№ 51 (13051)

1925 чылда үндезилеттинген.
Өртээ 5 көпеек.

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1986 чылдың февраль 26-да Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVII съездизи ажылын үргүлчүлээн.

Съездиниң делегаттары эртенги хуралга партияның XXVII съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Политиктиг илеткелин болгаш СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчет илеткелин чугаалажып көөрүн эгелээн.

Санал-онал солчурунга киришкен эштер болза: РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. И. Воротников, Украинаның Компартиязының ТК-ның бирги секретары В. В. Щербицкий, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары Б. Н. Ельцин, Ленинградта «Киров заводу» бүдүрүлге каттыжыышкынның хоюглакчылар бригадири В. С. Алешников, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Н. Н. Слюньков, Ставрополь крайда Степнов районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң даргазы Н. Д. Терещенко, Казахстанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Д. А. Кунаев, Грузияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Д. И. Патиашвили, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. П. Александров, ССРЭ-ниң прибор тудуунуң, автоматизация чепсек-херекселдериниң болгаш башкарылга системазының министри М. С. Шкабардня.

Байыр чедирип, чүве чугаалаан эштер болза: Кубаның Коммунистиг партиязының ТК-ның Бирги секретары, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро Рус, Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-ның Чиңгине секретары Ле Зуан, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-ның Бирги секретары, Польша Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Войцех Ярузельский.

СЪЕЗДИНИҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

СЭКП-ниң XXVII съездизи ажылын Кремльге уламчылаан. Төп Комитеттиң съездиге Политиктиг илеткелин, СЭКП-ниң Программазының чаа эдилгезин, партия Уставынга өскерилгелерни, Төп ревизия комиссиязының отчётун делегаттар принципиалдыг, партийжи ёзу-биле чугаалажып көрүп турар. Ол документилер партияга, күрүнеге, бүгү чонга канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг.

Февральдың 26-нын эртенгиниң 10 шак. Эртенги хуралга даргалакчы СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Н. И. Рыжков** РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **В. И. Воротниковка** сөс берген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң кылганы съездиге Политиктиг илеткелди чогаадыкчы марксизм-ленинизмниң шылгараңгай документизи деп хөөремче чок адап болур-дур деп, ол чугаалаан. Партияның коллективтиг мерген угааны болгаш дуржулгазы ында бодараан. Амгы үениң эң-не негелделиг айтырыгларынга харыызы илеткел берип турар, төөгүлүг оптимизм-биле, коммунизмниң тиилелгезинге бүзүрел-биле ол сиңниккен.

Эрткен үеде, ылаңгыя 80 чылдарның эгезинде, экономиканы удуртурунга консерватизм болгаш кыйгы салыышкыны сагыш амыр болгаш харысалга чок чорук, боттуг экономиктиг хоойлуларның хөделишкиннерин илеткей-ле чедир үнелевес чорук салдарлыг болуп турган деп, оратор демдеглээн. Оон түңнелинде социалистиг калбарыр дагыннаар бүдүрүлгениң чугула деңзигүүрлери хажыттынган турган.

Партия эрткен үениң частырыгларындан кичээндирингни кылган. Төп Комитет, оон Политбюрозу ам хүлээп ап турар шиитпирлерниң түс бүрүзүн ханызы-биле ажылдап кылырын чедип ап, оларны боттандырары дээш бүгү-ле черлерниң удуртукчуларының харысалгазын турушту-биле бедидип турар.

Оон ыңай оратор партияның кадр политиказының айтырыгларынга доктаагаш, мынча дээн: үениң негелдезиниң ёзузунга дууштур кижилерни эде углап-шиглээри — бөлен эвес херек дээрзин амыдырал бадыткап турар. Эде тургустунуушкунга эптежип алыры, чаа кыйгырыгларга кажар тааржып алыры дээн черлелиг фактылар-биле үскүлежир ужур таваржып турар. Кол-ла чүве— ёзулуг партийжи, большевикчи стильди ажыл-агый удуртулгазының практиказынга, министерстволарның, ведомстволарның, чер-чер Советтерниң ажыл-чорудулгазынга турушту-биле шиңгээдип алыры.

Бистиң чедишкиннеривисти СЭКП Төп Комитединиң Политиктиг илеткелинде калбаа-биле көргүскен, социал-экономиктиг хөгжүлдениң оожумналының чылдагааннарын бүрүн дорту-биле болгаш принципиалдыы-биле илереткен-дир деп, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары **В. В. Щербицкий** чугаалаан. Ядролуг чепсекти үе-чадалап, бүрүнү-биле болгаш чер болганга узуткаарының, кижи төрелгетенниң сайзыралының узуткаттынарының кыжанызын чайладырының делгереңгей, тодаргай программазын база-ла илеткелде улам ыңай хөгжүткен. Ол саналдарга АКШ-тың президентизиниң харыызын ап көөр болза хараадаашкынның болгаш чөгениишкинниң билдингир бодалын бистиң кижилеривис медеревейн баарынга чок-тур. Чүге дээрге ядролуг чепсекти дужурерниң үндезин айтырыын шиитпирлээриниң херек кырында боттуг аргазынга америк тала хөй-санныг сылдаглар болгаш негелделер-биле херек кырында шаптыктап турар-дыр.

Эрткен беш чылдың түңнелдерин Украинаның Компартиязының XXVII съездизинге шүгүмчүлелдиг ёзу-биле анализтеп көрген деп, оратор уламчылаан. Четпестерни илеретпишаан, оларны чайладыр талазы-биле саналдарны киирбишаан, коммунистер болза, өйү келген сорулгаларны эвилел органнарынга чогуур үезинде эвес шиитпирлеп турган чоруктар беш чылдың түңнелдеринге багай салдарны чедирген дээрзиниң дугайын тодаргайы-биле чугаалап турганнар.

Эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин шиңгээдип алырын чогуур экономиктиг үндезинге тургузарының эргежок чугулазының дугайын оратор чугаалаан.

Партияның XXVII съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар чорук бистиң чуртувусту экономиканы, эртемни, техниканы, культураны болгаш чонуң чаагай амыдыралын хөгжүдериниң шынар талазы-биле чаа деңнелинче көдүрүп үндүрер, оон делегейге ат-алдарын, социализмниң болгаш тайбыңның идеяларының хаара тудукчу күжүн улгаттырар деп, Е. В. Щербицкий түңнелинде чугаалаан.

Апрель Пленуму, XXVII съездиге белеткел, съездиниң таңныы ленинчи конспектилерде айыткан ышкаш, партияның эң чаагай чаңчылдарынга даянмышаан чорупкелген болгаш чоруп-даа турар-дыр деп, СЭКП-ниң Москва хоорайкомунуң бирги секретары **Б. Н. Ельцин** чугаалаан. Салдынган сорулгаларның боттанырынга, партияда болгаш чуртта болуп турар чаартылгаларның чөптүг шынныынга найысылалдың коммунистериниң бүзүрээнин, ук угланыышкынны бүрүн деткип турарын партияның 26-гы Москва хоорай конференциязы бадыткап көргүскен деп, ол демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу Москва конференциязының түңнелдерин чугаалажып көргеш, делегаттарның санал-оналдарын деткээн болгаш партийжи удуртулганың деңнелин шиитпирлиг болгаш үндезин-биле экижидерин негээн. Чамдык айтырыглар талазы-биле сеткил дүвүрээшкинин оратор база илереткейлээн. Съездиден съезд чедир биеги-ле чамдык айтырыгларны катап-катап чүге көдүрүп турар бис деп, ол чугаалаан. «Чаңгыс черге таптаашкын» деп өөдежок сөс бистиң партийжи дылывыска чүге тыптып келгенил? Дужуметтиг, социал талазы-биле чертүг эвес, албан-дужаалын соора ажыглаар чоруктарның кол-ну үзе узуткаарын ол хире хөй чылдар дургузунда канчап чедип албаан бис?

Мен бодап көөрүмге мындыг: байдалды, боттарының ролун чогуур үезинде боттуу-биле көөрүнүң, аарышкылыг-даа болза, шынныг чорукту чугаалаарының шыдамыккай аргазының чамдык удуртукчуларда чок болуп турары—кол чылдагааннарның бирээзи.

Кадрларның ажылынга кошкак контроль— четпестерниң кол чылдагааннарының база бирээзи-дир деп, оратор адаан. Чамдык кижилерниң частырыглары чуртка, партияның болгаш социализмниң ат-алдарынга дыка улуг когаралды чедирип турар.

Ону канчап ажып эртерил? Аңаа дээштиг эм бар —үстүнден болгаш адаандан ёзулуг контроль. Бөдүүн чорукту ажылга болгаш аажы-чаңга кол чүүл болдурар херек. Негелдени, ылаңгыя удуртукчу бүрүзүнүң хуузунда бодундан негелдени шиитпирлиг күштелдирер херек.

Ажылчын аңгының ролюн Политиктиг илеткелде бедик-биле үнелеп көргени мээң сагыш-сеткилимни онза хайныктырды деп, «Кировский завод» каттыжыышкынның хоюглакчылар бригадири **В. С. Алешников** чугаалаан. Съездиге хүлээп алыр СЭКП Программазының чаа эдилгезиниң төлевилелинде ол үнелээшкинниң база айыткан. Партия Төп Комитединиң апрель Пленумунуң көдүргени тодаргай барымдаалыг айтыышкыннарны Ленинградтың ажылчыннары бир эң-сеткилдиг деткээн.

Экономикада бергелерниң болгаш сорулгаларның дугайында сагылга-чурумну болгаш организастыг чорукту быжыглаарының эргежок чугулазының дугайында, бистиң сөзүвүстүң ажыл-херек-биле каржып болбазының дугайында М. С. Горбачев бистиң заводка барып чораан үезинде ажылчыннар-биле беседаларга дорт болгаш ажыы-биле чугаалаан. Ындыг угланыышкынга айтырыгны шак мынчаар тургусканынга ажылчыннар бистер бүрүнү-биле каттыжып турар бис.

Күш-ажылдың моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкиннериниң дугайында бодунуң бодалын бригадир илереткейлевишаан, ажыл төлевиринге деңнээшкинниң ажыглаар чорук чүгле экономика талазы-биле эвес, харын-даа аажы-чаңның мөзү-шынарынга хамаарыштыр айыылдыг болуп турар деп демдеглээн. Ындыг бүдүрүкчүлүг, ажыктыг күш-ажылче нииити чүткүлдү мындыг деңнээшкин боодап турар.

Ажылдың болгаш бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынарын экижидер дугайында айтырыг ам чидии-биле тургустунган. Продукцияның шынарын бедидер айтырыгны ажылы холбаалыг бүгү бүдүрүлгелерниң сонуургалдыг чүгле дем каттыштырган кү-

(Уламчызы 2-ги арында).

ШАЛЫПЧЫ КҮШ-АЖЫЛ-БИЛЕ

«СЭКП-ниң XXVII съездизинге—шалыпчы күш-ажылчы 27 декада» деп кыйгырыгның адаа-биле социалистиг чарышты калбарткаш, Кызыл хоорайның ажыл-ишчилери боттарының социалистиг хүлээлгелерин күш-ажылчы болгаш политиктиг бедик көдүрлүүшкүнүн байдалдарынга күүсеткен. Хоорай ажыл-агыйының бүгү адырларынга кескү чедиишкиннер эрткен чылын-даа, ниитизи-биле он бирги беш чылда-даа чедип алдынган.

Партияның XXVII съездизиниң ажылдап эгелээр хүннеринге чедир кызылчыларның алган хүлээлгези чедиишкиниг күүсеттинип турар. Сөглээн сөзүнге ээ болганы үлетпүрнүң 9, тудугнуң 2, транспорттуң 5, садыгның 2, амыдырал хандырылганың 6 коллективи рапорттаан. Хоорайның үлетпүрү бо чылдың баштайгы ийи айының планынга немей 200 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген. автотранспорт бүдүрүлгелери улус ажыл-агыйының чүъгүн пландан ажыр 66 муң тоннаны сөөрткен.

Ийи айның планын февраль 24-ке чедир найысылалдың амыдырал хандырылгазының бүгү бүдүрүлгелери күүседипкен. Тудугжулар нииити шөлү 7,5 муң дөрбелчин метр чурттаалга бажыңнарын кызылчыларга хүлээткен. Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы февраль 24-ке чедир 30 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген болгаш 25 муң рубльдиң сайгарган, «Тыва септелге тудуг» трестиниң тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводу ол-ла хуусаада 10 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген болгаш сайгарган. Тараа продуктулары сайгарар бааза, «Тудуг кезектери» комбинат, хоорайның тууйбу заводу съезд мурнунуң хүннеринде шалыпчы ажылдаан. Кызылдың электри станциязы, «Тыва үлетпүр тудуг» каттыжыышкынның ДБК заводу, эът комбинады. хоорайның сүт заводу боттарының социалистиг хүлээлгелерин күүсеткеннер.

Ийи айның планын хуусаадан эрте күүседир дээн хүлээлгезин эрте күүсеткен тудуг организацияларынга № 48 ТЭ-ниң коллективи хамааржыр. Ийи айда 334 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары кылыр планын февраль 20-ге чедир 340 муң рубль кылдыр күүсеткен. Ол дээрге, эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлин 4,3 хуу бедиткени болур. М. Горбачевскийниң, П. Войтюктуң, З. Донгактың, М. Григоровичиниң болгаш В. Борбак-оолдуң бригадаларының чедиишкиннииг ажылы маңаа улуг идиглиг болган. Кызылдың ТЭС тудуг эргелелиниң ажылчыннары база ийи айның планын хуусаадан эрте күүсеткен.

Агаар болгаш автомобиль транспортунуң ажылчыннары база съезд мурнунуң хүннеринде эки ажылдаан. Авиабүдүрүлгениң коллективи техника-экономиктиг көргүзүглер талазы-биле ийи ай планын февраль 20-ге чедир боттандырган. Олар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 18,3 хуу бедиткен, камнаттынган кывар-чаар материалдарының күүзели-биле 23 рейсти кылган. Хоорайның № 1 АТБ-зиниң, «Тыва суг тудуг» трестиниң автобаазазының. Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң тускайжыттынган автобүдүрүлгезиниң коллективтери сөглээн сөзүнге ээ болганнар.

ҮРГҮЛЧҮЛЭЭР БИС

СЭКП-ниң XXVII съездизинге ТК-ның Чиңгине секретары эш М. С. Горбачевтуң Политиктиг илеткели-биле Кызылдың үлетпүр барааннар садыының бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары таныжып турар. Олар Чер кырынга тайбыңны быжыглаары, совет кижилериниң амыдырал байдалын улам экижидери дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң могаг-шылаг чок демиселин ук илеткелде база катап тодаргай көргүскенин демдеглеп, аңаа харыы кылдыр улам шалыпчы ажылдаарын хүлээнип турарлар.

Коммунистерниң ол шуулганынга уткуштур алган хүлээлгелерин күүсеткеннер садыгла эвээш эвес. Оларга № 2 садыг каттыжыышкыны (директору С. Петрова). «Саян» универмагтың трикотаж кылыглары садар салбырын (эргелекчизи Ч. Саая). О. Давыңдай эргелекчилээн № 9 «Тудуг материалдары» магазинин, № 12, № 6 магазиннерни (эргелекчилери В. Шелько, Н. Котосова) болгаш өске-даа коллективтерни хамаарыштырып болур. Бо коллективтер съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир ийи айның планын күүседир дээн сөзүнге ээ болганнар.

Үлетпүр барааннар садыының партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары болуп эртип турар съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, оон салган сорулгаларын чедиишкинниг күүседири-биле социалистиг чарышты калбартырынче бодунуң ажылын моон соңгаар угландырар. Ол талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган бис. Съезд мурнунуң чарыжынга тиилекчи болганнар Шушенскоеже экскурсиялаар, чамдыктарын найырал поездизи-биле аян-чорук кылыр путёвкалар-биле шаңнаан. Мындыг хемчеглерни моон соңгаар-даа калбартыр болгаш ол ийиги беш чылдың, оон баштайгы чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседириниң курлавырларын, аргаларын дилеп тывары үргүлчүлээр бис.

Н. ТУРОВА,
Кызылдың үлетпүр барааннар садыында партбюро секретары.

ПАРТИЯНЫҢ ПОЛИТИКАЗЫ— ЧОННУҢ ПОЛИТИКАЗЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVII съездизинче, Кремльдиң Съездилер ордузунче бүгү кижилерниң кичээнгейи угланган. Телеграф агентилелдери, парлалга, телевидение болгаш радио дамчыштыр диптерже, аңгы-аңгы күрүнелер болгаш чурттарже оон тарап турар сөстер тайбыңның, күш-ажылдың болгаш аас-кежиктиң быжыг идегели, ынаныштыг бүзүрели болуп, бөдүүн кижилерниң сеткил-сагыжынче, угаан-бодалынче кирип турар.

Съездиниң ажыттынганынга, төөгүлүг ол болуушкунга тураскааткан, бүгү чуртта дег, митингилер, хуралдар республиканың үлетпүр, тудуг, транспорт, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринде, албан черлеринде, организацияларда болуп турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш М. С. Горбачевтуң съездиге кылганы ТК-ның Политиктиг илеткелин, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, Тываның бүгү ажылчы чону бир үн-биле деткип, аңаа харыы кылдыр улам эки, бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнип турар.

БҮРҮНҮ-БИЛЕ ДЕТКИВИШААН

Февраль 25-те, ажыл шагы төнүп турда, мурнуу микрорайонда 165 аал чурттаар № 12 бажыңда ажылдап турар № 48 тудуг эргелелиниң тудугжулары СЭКП-ниң XXVII съездизиниң ажыттынганынга тураскааткан митингиге чыглып келгеннер.

Митингини эргелелде партия организациязының секретары И. Сермавкин ажыдып, «Тыва тудуг» трестиң партком секретарының оралакчызы В. Станковскаяга сөс берген.

№ 48 тудуг эргелелиниң коллективи СЭКП-ниң XXVII съездизин күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп, ийи айларның планныг онаалдаларын февраль 25-те 101,7 хуу кылдыр күүсеткен. Эргелелдиң тудугжу бригадалары «Тыва тудуг» трестиң тудугжу бригадаларының аразында калбарган «СЭКП-ниң XXVII съездизинге—шалыпчы күш-ажылчы 27 декада» деп кыйгырыглыг социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, тиилекчилерниң одуруунче үргүлчү кирип турганнар. Чижек кылдыр, 10 декаданың түңнели-биле бирги черни алган Е. Бизяевага удурткан шеверлекчилер бригадазын адап болур.

Беш тудугжу бригада ийи айларның планын съездиге уткуштур хуусаа бетинде күүседиңкеннер. Ол—П. Войтюкка болгаш М. Горбачевскийге удурткан бызаңчыларның база Р. Григоровичиге, З. Донгакка болгаш Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу В. Борбак-оолга удурткан шеверлекчилер бригадалары-дыр. Ам бо хүннерде эргелелдиң кол ажылчын күштери № 12 бажыңда мөөңнеттинген. Алды подъездиниң чурттакчыларга съезд мурнунда дужааган, арткан дөрт подъездиниң бирги кварталда дужаар сорулга салдынган.

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, шеверлекчилер бригадири коммунист Е. Бизяева сөс алгаш, тудугжуларның мурнунда улуг сорулгалар салдынганының, тудуг ажылдарының шынарын экижидериниң, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарының чугулазының дугайын чугаалаан. Е. Бизяева бодунуң бригадазының өмүнээзинден СЭКП-ниң XXVII съездизиниң эртип турар хүннеринде организастыг, шалыпчы ажылдаарын хүлээнген болгаш оон шиитпирлерин амыдыралга чайгылыш чок боттандырар дээш бүгү күштү мөөңнеп ажылдаарынче эргелелдиң тудугжуларын кыйгырган.

Маляр М. Сафронова сөс ап, чүве чугаалааш, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың Чер кырынга тайбыңны быжыглаар, дайынны болдурбас дээш чорудуп турар демиселин бүрүнү-биле деткип турарын демдеглээн. Тайбың дээр адаанга чурттап, Төрээн чуртувусту чогаадыкчы күш-ажыл-биле каастаар күзелдиг бис деп, ол чугаалаан.

Митингиге сөс алганнар СЭКП-ниң ажыл-чорудулгазын, оон ленинчи угланыышкынын бүрүнү-биле деткип, съездиниң шиитпирлерин күүседир дээш бир демниг, шудургу ажылдаарынче эш-өөрүн кыйгырганнар.

Н. КУУЛАР.

ЧУРУКТА: митинг үезинде.
О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ПРОФЭВИЛЕЛ ОБКОМУН ЭДЕ ОРГАНИЗАСТААН

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң пленуму болуп эрткен. Аңаа организастыг айтырыглары чугаалашкан.

Республикага агроүлетпүр комплекизин тургусканы-биле холбаштыр көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң болгаш Агроүлетпүрге кирип турар өске даа бүдүрүлгелерниң профэвилел организацияларының баазазынга агроүлетпүр комплекизиниң ажылдакчыларының профэвилел обкомун тургузар дугайында доктаалды хүлээп алган. Профэвилел обкому 50 муң ажыг кежигүнну каттыштырып турар.

Агроүлетпүр комплекизиниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң бирги пленуму өске ажылче шилчээни-биле холбаштыр профэвилел обкомунуң даргазы албан хүлээлгезинден К. Ч. Ширинге хостаан.

Агроүлетпүр комплекизиниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң даргазынга **А. Т. Сотпаны** пленум соңгаан. Пленум профэвилел обкомунуң президиумун база соңгаан, килдистер эргелекчилерин бадылаан.

Пленумга профэвилелдерниң область чөвүлелиниң даргазы Ш. П. Куулар чүве чугаалааш, агроүлетпүр комплекизиниң бүдүрүлгелеринде профэвилел организацияларының ажылының сорулгаларынга доктааган.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XXVII СЪЕЗДИЗИ

СЭКП-НИҢ ТӨП РЕВИЗИЯ КОМИССИЯЗЫНЫҢ ОТЧЁДУ

Комиссияның даргазы эш Г. Ф. СИЗОВТУҢ илеткели

Эштер! СЭКП-ниң XXVII съездизи болза партияның болгаш чонуң тургузукчу ажыл-чорудулгазынга, социализмни бүгү талалыг сайзыраңгайжыдарынга болгаш коммунизмче орук-биле совет ниитилелдиң улам ыңай шимчээшкининге, боттуг социализмниң туруштарын быжыглаарынга, ядролуг дайынның айыылын чайладыр дээш, Чер кырынга чөптүг болгаш быжыг тайбың дээш демиселгелиг бүгү кижи төрелгетенниң демиселин идепкейжидеринге күчүлүг чаа идигни берген съезд болуп, бистиң партиявыстың төөгүзүнге ол кирер.

XXVI болгаш XXVII съездилерниң аразында эрткен үеде партияның ажылының түңнелдерин СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң Политиктиг илеткелинде айыткан болгаш чурттуң иштинде база делегей ареназында байдалды, төөгүнүң амгы үе-чадазында ниитилел хөгжүлдезиниң боттуг чорудулгаларын болгаш угланыышкыннарын марксисчи-ленинчи туруштан бүгү талалыг анализтээн.

Коммунистиг тургузуушкунга совет улустуң чедиишкиннерин тодаргай көргүскен, бисте бар бергелерниң болгаш четпестерниң чылдагааннарын эң-не дорту-биле принципиалдыг илереткен, оларны ажып эртерниң чүүлдерин болгаш аргаларын айыткан. Совет ниитилелдиң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедиринче чиңгине угланыышкынны илеткелде чигези-биле тодаргайлаан.

Совет коммунистерниң партиязы бодунуң чонунуң эрге-ажыктарынга шынчызы-биле бараан болуп, Ленинниң чагаан оруу-биле ону чайгылыш чокка аппар чорууруун съездиге Төп Комитеттиң Политиктиг отчёду бүзүрелдиг херечилеп турар. Коммунистиг партияның улуг херээниң күжү болгаш тиилелтирбес чоруу — партияның болгаш чоннуң чаңгыс эвинде.

Партия ТК-ның болгаш ооң Политбюрозунуң кайгамчык улуг ачы-хавыяазы чүдел дизе, партияның политиктиг шугумунга доктаамал салгап уламчылаашкынныг чорукту чүгле хандырганында эвес, харын-даа эргижирээн болгаш бистиң оруувуска моондактыг бүгү-ле чүүлдерни шиитпирлиг узуткап, чоокку болгаш келир үениң перспективазын тодаргай билип шыдаар аргалыында болуп турар. Ол чорук партия организацияларының, коммунист бүрүзүнүң, бистиң бүгү чонувустуң бүгү ажылынга бүзүрелдиг, ажыл-херекчи болгаш чогаадыкчы ёзуну хандырып берип турар.

Социализмни бүгү талалыг сайзыраңгайжыдарының болгаш коммунизмче улам ыңайгы бурунгаар шимчээшкинниң, партияның келир үеде политиктиг болгаш экономиктиг стратегиязының кол айтырыгларын чогаадыкчы марксизм-ленинизмниң шылгараңгай документизи болуп турар СЭКП-ниң Программазының чаа эдилгезинде эртемге үндезилеп хандыр ажылдап кылган. СЭКП ТК-ның апрель (1985 ч.) Пленумунга келдирген болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннарының бүрүн чүүлдүг деп көргени чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедириниң концепциязы ол документиниң үндезини болган.

СЭКП-ниң Уставының төлевилелинге ТК-ның саналдааны өскерилгелер партияның айыткан планнарын амыдыралга боттандырарынче коммунистерниң күштерин эвилелдээринге база идиглиг болур.

Бистиң чуртувустуң келир үези, XXI чүс чылче ооң кандыг чедиишкиннерлиг кирери 1986—1990 чылдарда болгаш 2000 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкыннарынга партияның салган сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээринден хамааржыр апаар. Ол келир үе өндүр чаагай болгаш кайгамчык эки болур дээрзинге бистер шуптувус быжыы-биле бүзүреп турар бис!

Бистиң партиявыс бодунуң политиктиг болгаш практиктиг бүгү ажыл-чорудулгазынга чоннуң үндезин, амыдыралчы эрге-ажыктарын илергейлеп, ооң-биле сырый каттышканын, ооң кызыгаар чок деткимчезин ап турарын ол эң чугула документилерин бүгү чоннуң чугаалажып көргени, оларны совет кижилерниң бир эп-сеткилдиг деткээни тодаргай бадыткаан.

Эштер! СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязы бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазын партияның Уставынга дүүштүр кылып келгенин комиссияның чоруткан ажылының дугайында съездиге бадыладыры-биле киирбишаан, дыңнадыры эргежок чугула деп санап турар мен. Төп ревизия комиссиязының кежигүннери оларга көргүскен идегелди ылаптыг шынзыктырар дээш ооң ажылынга идепкейлиг киржип келген.

Отчёттуг үеде хүн бүрүнүң айтырыгларын улам-на оперативтиг көөр болгаш шиитпирлээр сорулга-биле Төп ревизия комиссиязының Бюрозун организастаан. Бюро бодунуң хуралдарынга доктаамал чыглып, кылдынган ревизияларның түңнелдерин болгаш ревизия ажылының өске-даа айтырыгларын аңаа чугаалажып көрген.

Төп ревизия комиссиязы партияның төп органнарынга болгаш СЭКП ТК-ның аппарадынга херектерниң сайгарылгазынга контрольду СЭКП-ниң Уставынга дүүштүр боттандырып келген.

Төп Комитеттиң аппарады, ооң килдистери тодаргай болгаш демниг ажылдап турар деп илеткээрин чөпшээреп көрүңер. СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң болгаш Секретариадының даалгаларын олар эки болгаш ак сеткилдиг күүседип, оларга эргежок чугула материалдарны чогуур үезинде белеткеп турар. СЭКП ТК-га кирген документилерни хынамчалыг көрүп, ында салдынган айтырыгларны анализтеп, шалыпкын шиитпирлеп турар.

Ажылчы чоннарның чагааларын, билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын СЭКП ТК-ның аппарадынга, ооң албан черлеринге, партийжи солуннарның болгаш журналдарның редакцияларынга көөр талазы-биле ажылга контрольче улуг кичээнгейни угландырган. Аңаа холбаштыр партия ТК-ның Тудуг, Садыг болгаш амыдырал хандырылга, Химия үлетпүр, Транспорт болгаш харылзаа, Ниити килдистерге болгаш өске-даа килдистеринге, «Социалистиг индустрия», «Советская культура» болгаш өске-даа солуннарның редакцияларынга чагаалар-биле ажылды отчёттуг үеде хынап көрген.

Хамаатыларның чагааларынче, саналдарынче болгаш хомудалдарынче кошкаш дивес кичээнгейни СЭКП ТК-да угландырып, ажылчы чоннарның дилеглерин чугаалажып көөрү дээш харыысалгалыг кадрларга бедик негелделерни салып турар. Партия Төп Комитединиң секретарьлары кирген чагааларны доктаамал өөренип, ында салдынган айтырыгларны шиитпирлээр талазы-биле хемчеглерни ап турар.

Хамаатыларның саналдарын, билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын анализтеп, түңнеп көргенинге үндезилээш, белеткээн информацияларны СЭКП ТК-ның Политбюрозунга болгаш Секретариадынга доктаамал киирип турар. Отчёттуг үеде 30 ажыг ындыг информация талазы-биле СЭКП ТК-ның доктаалдары хүлээп алдынган. Чижээ, кадык камгалалының материал-техниктиг баазазын хөгжүдер, күш-ажыл хоойлужудулгазын сагыыр, арагалаашкынны болгаш алкоголизмни узуткаар дугайында болгаш өске-даа чүүлдерге хамааржыштыр доктаалдарны хүлээп алган.

СЭКП-ниң Программазының чаа эдилгезин, партия Уставынга өскерилгелерни, экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң Кол угланыышкыннарын, партияның болгаш күрүнениң чугула өске-даа документилерин белеткээр үеде хөй санныг чагаалар алдынган болгаш ажыглаттынган.

Партияның XXVI болгаш XXVII съездилериниң аразында үеде Төп Комитетке 3,5 миллион ажыг чагаа кирген. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң, социалистиг бүдүрүлгениң хөгжүлде темпилерин дүргедедириниң, ажылдың шынарын бедидериниң айтырыгларынга хамаарышкан чугула хөй саналдар чагааларда болгаш аас-биле дыңнадыгларда бар болуп турар.

Чагааларда тургускан айтырыгларны чер-чериниң партия, совет болгаш ажыл-агый органнары ам-даа четпес кичээнгейлиг болгаш эвээш сонуургалдыг көрүп турарының түңнелинден эвээш эвес чагаалар партия Төп Комитединге кирген. Хөй саналдар чагааларда болгаш аас-биле дыңнадыгларда чоруктарны, кадрларны шилип алырында болгаш таарыштыр тургузарында частырыгларны, социалистиг хоойлу-дүрүм үрээшкиннерин, шүгүмчүлел кызар чорукту, социал чөптүг чоруктуң принциптерин хажытканын ажылчы чоннар боттарының чагааларынга чөптүү-биле айтып турар. Ылаңгыя хамаатыларның чагааларында айыткан негелделерни база шүгүмчүлелдиг саналдарны барымдаалап көрбүшаан, Узбекистанда, Краснодар крайда, Калинин, Ростов болгаш Алма-Ата областарда байдалды чогумчалыг болдурар талазы-биле хемчеглер алдынган.

СЭКП ТК-ның Справка-хүлээп алыышкын чери элээн улуг ажылды күүседип турар. Отчёттуг үеде аңаа 120 муң кижи дилег киирген. Хүлээп алыышкын чериниң ажылының практиказының дугайында айтырыгны СЭКП Төп Комитеди чоокта чаа чугаалажып көрген болгаш ооң ажылын экижидеринче угланган хемчеглерни хүлээп алган.

Ажылчы чоннарның чагаалары-биле ажылдың деңнели соксаал чокка бедиир кылдыр моон соңгаар-даа бүгү-ле чүүлдерни кылыры эргежок чугула. Кижилерниң чугула хереглелдерин болгаш негелделерин, оларның сеткил-хөөнүн ханызы-биле билир чорук удуртукчунуң, партия болгаш күрүне аппарадының ажылдакчы бүрүзүнүң иштики негелдези болган турар ужурлуг. Кандыг-даа кижиниң үнүн дыңнаар херек, чаңгыс-даа кижиниң салым-чолун тоомча чок көөр чорук турбас ужурлуг. Ниитилелдиң эрге-ажыктары дээш чүткүп чоруур кижи бүрүзүн деткиир херек. Бистиң чайгылыш чок ленинчи принцививис шак ындыг.

Эштер! СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязы бодунуң ажылынга партия бюджедин күүседиринче кичээнгейни доктаамал салып келген. Партия бюджеди ниитизи-биле орулгалары чарыгдалдардан ажып турган деп съездиге илеткээр ужурлуг. Аңаа кирип турар акша-хөреңги доктаамал өзүп турар болгаш бодунуң бүгү чарыгдалдарын бодунуң акша-хөреңгизиниң күсели-биле чорудар арганы берип турар.

Амгы үеде партбюджеттиң орулгалыг кезээ аңаа кирип турар партия дадывырындан болгаш партияның ном үндүрер черлериниң орулгаларындан шилчилгелерден тургустунуп турар. Кежигүн дадывыры партияның орулгазының 57 хуузу болуп турар. Партияның кежигүн дадывырының ниити түңү чыл санында ниитизи-биле көвүдеп турар. Ол болза партия хүрээлеңиниң санының өзүп турары-биле, бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чонунуң ышкаш, коммунистерниң ажыл төлевириниң, шаңналдарның болгаш өске-даа төлевирниң улгатканы-биле дорт холбашкан.

Кежигүн дадывырының хавырылдазынга болгаш партия бюджединче ооң чогуур үезинде кирип турарынга контроль Төп ревизия комиссиязының болгаш чер-чериниң партия организацияларының ревизия комиссияларының ажылының улуг кезиин ээлеп турар. Партия дадывырын чогуур үезинде болгаш доктааткан хемчээлге төлээри — коммунист бүрүзүнүң чугула хүлээлгелериниң бирээзи.

Ынчалзажок күш-ажылдың немелде төлевирин, шаңналдарны, литература гонорарын болгаш немелде ажыл төлевириниң өске-даа хевирлерин дадывыр хавырып турар үеде чамдыкта барымдаалавайн баар фактылар бар. Ындыг чүүлдер Белоруссияның, Алтай крайның, Магадан, Свердловск болгаш чамдык өске-даа областарның партия организацияларынга тургулаан.

Дадывыр хавырылдазынга, учёдунга болгаш хүлээп алган дадывыр дужаарынга четпес контроль оларны самчыгдаарынга хаая эвес чедирип турар. Ындыг фактылар Ленинград хоорайның, Амур, Ярославль областарның, Марий АССР-ниң болгаш чамдык өске-даа черлерниң партия организацияларынга болгаш партия комитеттеринге илерээн.

Партия комитеттери партия эге организация бүрүзүнде кежигүн дадывырының хавырылдазы, коммунист бүгүдезиниң ону төлеп турары-биле холбашкан херектерни бирден-бирээ чокка билген турары, чогуур үезинде хыналданы болгаш ревизияны чоруткан турары эргежок чугула деп бадыткаарының онза хереэ чок. Бир эвес, чижээлээрге, Таджикистанга бир чыл дургузунда партия эге организацияларының бештиң бир кезии шуут хынаттынмаан бооп турда, парторганизацияларда ажыл-херектерни оларның канчаар билип турарының дугайында кандыг чугаа болурул? Чамдык өске-даа областарда болгаш республикаларда хөй-хөй партия эге организациялары база хынаттынмайн артып калган.

Чамдык республикаларның, крайларның болгаш областарның партия эге организацияларында дадывыр хавырылдазы болгаш учёду дээш контроль херээнде бар улуг четпестерни партияның эрткен съездизинге демдеглээн, ынчалзажок хөй-хөй партия комитеттери ооң чогуур түңнелдерин амга чедир үндүрбээнин демдеглээр херек. СЭКП ТК-ның Политиктиг илеткелинде ол дугайын чөптүг-биле илередип чугаалааны дег, сөс-биле ажыл-херектиң аразынга, хүлээп алган шиитпирлер-биле оларның күүселдезиниң аразынга ындыг үзүктелиишкин болганы ол-дур.

Азербайджанның, Киргизияның болгаш чамдык өске-даа республикаларның болгаш областарның партия организацияларының саң-хөө-ажыл-агый чорудулгазынга чоруткан ревизиялар саң-хөө чурумунга шыңгыы хажыдыышкыннарны, административтиг бажыңнарны болгаш чурттаалга бажыңнарының тудуунга партия бюджединиң акша-хөреңгизиниң чарыгдалынга, албан автотранспортунуң ажыглалынга четпестерни илереткен. Тудуп турар тудугларның өртек-үнезин, хемчээлин болгаш шөлүн улгаттырып, оларның иштики шеверлел ажылдарынга улуг артык чарыгдалдарны үндүрүп турар. Ынчангаш артык чарыгдалды дуглаары-биле чер-чер бюджеттериниң болгаш ажыл-агый организацияларының элээн хөй акша-хөреңгилерин үндезин чокка киириштирип турар.

Партия комитеттери кежигүн дадывырының хавырылдазынга болгаш партияның акша-хөреңгизин чарыгдаарынга чурумну тургузар талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни ап чоруткан, а чер-черде ревизия комиссиялары ол айтырыгларны чогуур комитеттерниң секретариаттарының болгаш бюроларының мурнунга улам шыңгыызы-биле тургускан турары эргежок чугула деп, Төп ревизия комиссиязы санап турар.

Партбюджеттиң орулга кезээниң кежигүн дадывырының соонда ийиги үнер дөзү партияның ном үндүрер черлериниң орулгаларындан шилчилгелер болур. Амгы үеде партия комитеттеринде 114 ном үндүрер черлер бар, оларның 78-и боттары типографияларлыг.

Бистиң партиявыстың Төп Комитеди ном үндүрер черлер ажылын улам сайзыраңгайжыдары, партияның идеология ажылының материалдыг баазазы болур полиграфия бүдүрүлгелерин хөгжүдерин болгаш быжыглаарын улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар.

Эрткен беш чылда СЭКП ТК-ның Херектер эргелели, а ол ышкаш чер-черде партия комитеттери партияның ном үндүрер черлериниң ажылын экижидер талазы-биле хөй чүүлдерни кылган. Журналдарның болгаш номнарның тиражы, бараан продукциязының хемчээли, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чайгылыш чок өскен. Ооң түңнелинде ном үндүрер черлериниң орулгазындан партия бюджединче кирген акша-хөреңги барык 80 хуу улгаткан.

1985 чылда Төп ревизия комиссиязы СЭКП ТК-ның Херектер эргелелиниң партияның ном үндүрер черлериниң бүдүрүлге килдизиниң, чер-чериниң чамдык партия комитеттериниң болгаш оларның полиграфия бүдүрүлге черлериниң ажылынга ревизия чоруткан. Ол ревизияның түңнели ында бар чигзиниг чок чедиишкиннер-биле кады эвээш эвес шыңгыы четпестерниң болгаш чедир көрбээн чүүлдерниң ам-даа барын көргүскен. Чижээлээрге, партия Хабаровск крайкомунуң, Чернигов, Иркутск обкомнарының ном үндүрер черлериниң солуннар бүдүрүлгелериниң тудуун оожум чорудуп турар. Ном үндүрер чамдык черлерде дериг-херекселдерниң болгаш бараан-материалдыг үнелиг чүүлдерниң нормативтерден ажыг курлавырларының барын хыналда көргүскен. Эрткен чылдың январь 1-де партия Пермь обкомунуң чүгле «Звезда» деп ном үндүрер черинде ол курлавырлар 2,5 миллион рубль болган.

Партия органнарынга чагырткан бүдүрүлге черлериниң болгаш албан черлериниң саң-хөө болгаш бүдүрүлге ажыл-чорудулгазы ажыл-агыйны эңмелеп чорудар талазы-биле өске бүгү бүдүрүлгелерге болгаш албан черлеринге үлегер болур ужурлуг деп, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязы санап турар.

Төп ревизия комиссиязы отчёттуг үениң дургузунда «Правда» ном үндүрер чериниң бүдүрүлге болгаш саң-хөө-ажыл-агый чорудулгазынга ревизияны чоруткан, а ол ышкаш Төп Комитеттиң Херектер эргелелиниң чорудуп турары капитал тудугда ажылдың байдалын хынап көрген.

«Правданың» ном үндүрер черинге чоруткан ревизия ооң коллективиниң чорудуп турар улуг ажылында ам-даа эвээш эвес четпестерниң барын илереткен. Ажыл-агыйжы эвес чоруктуң, бүдүрүкчүлүг эвес улуг чарыгдалдарның барын, шалың болгаш шаңнал төлевиринде хажыдыышкыннарны илереткен. Удуртулга чери бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер талазы-биле шиитпирлиг ажылды чорутпааның ревизия база көргүскен. Планныг көргүзүглерни ажыр күүсеткенин ап көөрге, ону элээн нургулайында-ла бо ном үндүрер черге бадылап берип турган бүдүрүлге планнарын эвээжедириниң күсели-биле чедип ап турган. «Правда» ном үндүрер черге кылган ревизияның түңнелдерин СЭКП ТК-ның Секретариадынга чугаалажып көрген болгаш ооң ажылынга корум-чурумну тургузар талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алырын Херектер эргелелинге дааскан. Чурттуң ном үндүрер бо улуг организациязының ажыл-чорудулгазында четпестерниң чайлаттынып турарын катап чоруткан ревизия көргүскен.

Бистиң партиявыстың Төп Комитеди чыл санында-ла партия органнарының ажылдакчыларынга чурттаалга бажыңнарын, административтиг болгаш санаторий-кадыкшылга комплекстерин тударынга элээн хөй акша-хөреңгини үндүрүп берип турар.

Төп ревизия комиссиязы 1983 чылда бо чугула участокта ажыл-херектиң байдалын хынап көрген. Партия Төп Комитединиң Херектер эргелели тудугнуң хемчээлин болгаш темпизин доктаамал бедидип, улуг ажылды чорудуп турарын демдеглээн. Ынчалза-даа, ниити капитал тудугда ышкаш, мында акша-хөреңгини хөй объектилерге быдарадыр чашканнап, тудугнуң хуусаазын узадып база чамдык тудугларның баштайгы смета өртээн дыка өстүрүп турганы илерээн. Чамдык объектилерни, чижээ, Москвада гостиницаны, «Южный» санаторийни тударынга чурттуң болгаш даштыкының шеверлел база каасталга материалдарын хөйү-биле артыкка чарыгдааны илереткен. Капитал тудуг ажылында бар четпестерни чайладыр талазы-биле дээштиг хемчеглерни Херектер эргелели амгы үеде ап турар.

СЭКП ТК-ның чагыргазында турар өске-даа бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның саң-хөө-ажыл-агый чорудулгазынга ревизияларны база эрттиргилээн бис.

Эштер! СЭКП ТК-ның Политбюрозу отчеттуг үеде СЭКП-ниң Уставының негелделериниң сагыттынып турарын, партийжи шиитпирлерниң күүселдези дээш кадрларның харыысалгазын бедидип турарын хынаар, оларга даандырган хүлээлгелерни күүседир талазы-биле партия организацияларының ревизия комиссияларының ажылын улам ыңай идепкейжидеринге холбашкан Төп ревизия комиссиязының саналдарын деткээн.

Төп ревизия комиссиязы бо угланыышкын-биле хөделбишаан, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң доктаамал дузазынга болгаш деткимчезинге даянып, бодунуң ажылын болгаш чер-черде партия организацияларының ревизия комиссияларының ажылын идепкейжидеринче чүткүп, оларга доктаамал дузаны көргүзүп келген. Ол чорук контроль болгаш күүселде хыналдазының херээнге ниитизи-биле 50 муң ажыг коммунистерни — бүгү чадаларның партия конференцияларынга соңгуткан комиссияларның кежигүннерин киириштирер арганы болдурган.

Эрттирген ревизияларны партия комитеттери идепкейлии-биле хүлээп көрүп, илереткен четпестерни чайладырының хемчеглерин ап турарын чугаалаары чугула. Ревизия комиссияларының ажыл-чорудулгазын улам экижидеринге таарымчалыг байдал, ылаңгыя СЭКП ТК-ның апрель (1985 ч.) Пленумунуң соонда тургустунган.

Ревизия комиссиялары, аңаа соңгуткан коммунист бүрүзү ажылдап турары албан-дужаалындан хамаарылга чокка, ооң ажылынга дорт киришкен, бодунуң партийжи хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсеткен турарын ажыл-херектиң эрге-ажыктары негеп турар.

Мооң мурнундагызында ышкаш, отчёттуг үеде, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязы акы-дуңма партияларның ревизия болгаш контроль комиссиялары-биле ханы харылзааларны тудуп келген. СЭКП ТК-ның партиялар аразында харылзаалар планынга дүүштүр, Төп ревизия комиссиязының делегациязы чамдык коммунистиг болгаш ажылчын партияларның комиссияларының ажылының дуржулгазы-биле таныжкан. Оларның төлээлекчилери бистиң ажылывыстың практиказын өөренген. Ындыг дуржулга солчуушкуну кайы-даа талага ажыкты берип турар.

Эштер! СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязы бодунуң практиктиг ажыл-чорудулгазынга Уставты, партияның өске-даа директивтиг документилерин, ооң эргезин болгаш хүлээлгезин, партия организациялары, партия бүдүрүлгелери болгаш албан черлери-биле ооң харылзаазын тодарадып турар Төп ревизия комиссиязының дугайында дүрүмнү удуртулга болдуруп турар. Төп ревизия комиссиязының дугайында амгы үеде күштүг бооп турар дүрүмнү алдан ажыг чылдар бурунгаар, РКП (б)-ниң XI съездизинге бадылаан. Бо үениң дургузунда ол дыка эргижирээн болгаш күжүн чидирген. Партия амыдыралының амгы үе-чадазының сорулгаларынга, СЭКП Төп ревизия комиссиязында ам бар дуржулгага дүгжүп турар чаа Дүрүмнү хүлээп алыры эргежок чугула апарган. Ооң хүлээлгелери боттуу-биле өскерилген, ооң ажылының хемчээли өскен.

Бо бүгү айтырыгларны СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының дугайында чаа Дүрүмнүң төлевилелинде киирген, оларны съездиниң делегаттарынга тыпсыр. Ону чугаалажып көөрүн болгаш бадылаарын дилеп тур бис. Чаа дүрүмнү хүлээп алыры болгаш СЭКП Уставының Төп ревизия комиссиязының эрге-хүлээлгезин тодарадып турар кезээнге немелделерни киирери ооң ажыл-чорудулгазын улам ыңай сайзыраңгайжыдарынга дузалаар.

Эштер! Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVII съездизи партияның мурнунга, чоннуң мурнунга кайгамчык улуг сорулгаларны салып турар. Оларны шиитпирлээринге бүгү партия, коммунист бүрүзү, совет кижи бүрүзү эң идепкейлии-биле киржир дээрзинге чигзиниг турбас. Ол болза, бистиң чедиишкиннеривистиң эң-не чугула, эң-не кол үндезини, чүге дизе, ленинчи партия чон-биле хан-дамырындан тудуш, партия кезээде чон-биле тудуш, ооң авангардында. Коммунистер баштаан чон чүү дээш демисежир-дир, оозу кезээде боттуг чүүл болур. Аңаа төөгү өөредип, аңаа ленинизм өөредип турар! **(Үргүлчүлеңдиг адыш часкаашкыны).**

СЪЕЗДИНИҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

(Эгези 1-ги арында).

жедиишкиннери-биле чедиишкинниг шиитпирлеп болур деп, делегат чугаалаан.

«Кировский завод» каттыжыышкынның коллективи съезд мурнунуң бүгү хүлээлгелерин күүсеткенин съездиге оратор илеткээн. Ам кол чүүл — съезд мурнунуң ээлчээзиниң үезинде чедип алдынган күш-ажылчы күжениишкиннерниң темпилерин хевээр уламчылаары болур.

Съездиниң хүлээп алыр документилери улуг Ленинниң партиязының өзүп турар революстуг-чаартыкчы күжүн, чогаадыкчы чоруун көргүзүп турар деп, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Н. Н. **Слюньков** демдеглээн.

Республиканың партия организациялары Белоруссияның экономиказын интенсивтиг оруже ам-даа шилчиттээн дээрзин Белоруссияның Компартиязының Төп Комитеди билип турар деп, оратор медеглээн. Бүгү совет улустуң күжениишкиннери-биле ында тургускан бүдүрүлгениң улуг күчүзүн ам-даа долузу-биле ажыглавайн турар. Ол чорук хамыктың мурнунда хөй кижилерниң бодунуң ажылының түңнелдеринге ам-даа негелделиг эвес хамааржып, чедип алган чүүлдерге идээрген, бичии чүүлдер-биле кызыгаарланырын оралдажып, чиик ажылды алырынче чүткүп турары-биле тайылбырлаттынар. Организастыг ажылдың эге утказын катап тургузар сорулганы билип көөрүнге кадрларны өөредир, ону чедип алыр дээш күштерни билдилиг хуваап билир херек. Сөстүң ажыл-херек-биле дораан бадыткаттынарын чедип алыры, ажыл-херектерге, күш-ажылга, бергелерни ажып эртеринге, бедик сорулгаларны чедип алыр дээш демиселге кижиниң мөзү-шынарының кижизиттинген турарын чедип алыры эргежок чугула.

Бистиң социалистиг экономикавыста дүргедедиишкинниң улуг курлавырлары бар дээрин дугайында СЭКП ТК-ның Политиктиг отчёдунда түңнелди бистиң колхозувустуң дуржулгазы кескизү-биле бадыткап турар деп, Ставрополь крайның Степнов районунуң «Коммунизмче орук» колхозунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Д. **Терещенко** чугаалаан. Он беш чыл дургузунда бир колхозчуга онааштыр ажылдап кылыышкын үш катап улгаткан.

Крайда, бистиң колхозувус ышкаш, тараа шөлдериниң дүжүдүн, малдың продуктулуун бедидип, ооң үндезининге продукция бүдүрериниң темпилерин өстүрүп, ажыктыын бедидип турар он-он ажыл-агыйлар бар. Ынчалзажок бистиң-биле бир дөмей байдалдарга тургаш, чаңгыс черде таптап турар, харын-даа хожудап турарлар база эвээш эвес. Амгы үеде ажыл-агый бүрүзүнүң ажыктыг ажылынга боттуг аргаларны тургускан. Хожудап турар колхозтар болгаш совхозтар хөгжүүрүнге магадылалды боттары тургузуп алыры бүгүдеге албан негелде болуру болгаш азырадыкчы чорукту үндезини-биле чок кылыры күзенчиг.

Өзүлдениң темпилериниң оожумнаар чоруун болдурбазы, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери республикага беш чылдың төнчүзүнде чедип алдынган деп, Казахстанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Д. А. **Кунаев** демдеглээн. Камналганы курлавырлар хумагалаарының айтырыгларынче кичээнгейни күштелдирген. Республиканың чонунуң бештиң бир кезээ чаа чурттаалга бажыңнарынче көжүп кирген.

Казахстанчылар ол бүгү чедиишкиннерин эвилелдешкен республика бүрүзүн бүгү талалыг хөгжүдер дугайында партияның сагыш салыышкыны-биле, ленинчи национал политиканың тиилелгези-биле үзүктелиишкин чок холбаштырып турарлар.

Оратор ажылдың түңнелдерин шүгүмчүлелчи ёзу-биле үнелевишаан, практиктиг ажыл-чорудулгага тургулаан шыңгыы четпестерни база айыткан.

Чурттуң тараалаң черлериниң болгаш мал ажылының баазаларының бирээзи болур Казахстанның ролюнче оратор онза кичээнгейни салган. Эрткен беш чылда көдээ ажыл-агыйның элээн хөй продукталарын колдуунда-ла тараа бүдүрериниң болгаш белеткээриниң талазы-биле онаалдаларны күүседири хандыртынмаан деп, ол демдеглээн. Ол чорук чүгле агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары-биле эвес, харын экономиканың аграр секторунга турган шыңгыы четпестер-биле тайылбырлаттынар.

Партияның болгаш чоннуң мурнунга боттарының харыысалгазын бедитпишаан, партияның XXVII съездизиниң салган сорулгаларын күүседир дээш казахстанчылар күштерин, дуржулгазын болгаш билиглерин харамнанмас деп, Д. А. Кунаев чугаалаан.

Амгы үениң байдалдарынга коммунист удуртукчунуң ролю болгаш ужур-дузазы өзүп турар деп, Грузияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Д. И. **Патиашвили** демдеглээн. Ооң хуузунда шынарлары — динамизми болгаш бүгү талалыы, хамык чүвени билири база коллегиалдыы, бот-шүгүмчүлелчизи, демократизми болгаш эвилең-ээлдээ, массалар-биле харылзаалыы — социализмниң байдалдарынга эң-не долузу-биле илереп кээр болгаш бедик, кижизидикчи үлегер-чижек болуп турар.

Эрге-дужаалын шын эвес ажыглап, бодунуң аажы-чаңы-биле болгаш хөделиишкиннери-биле коммунистиң адын бужартадып турар кижилерге удур республиканың партия организациязының чорудуп турар принципиалдыг демиселиниң дугайын ол бодунуң саналынга чугаалаан.

Грузияга Совет эрге-чагырганың тиилээн хүнүнден бээр 65 чыл ою СЭКП-ниң XXVII съездизиниң ажыттынган хүнүнде февраль 25-те болганы дээрзин дыңнаткаш, ораторнуң медеглээни болза: ам бистиң республикавыс бүгү-ле эвилелдешкен республикалар ышкаш, эрткен үеден арткан национал айтырыы Совет Эвилелинде чедиишкинниг-биле шиитпирлеттинген дээрзиниң тодаргай херечизи болуп турар.

Тайбыңны камгалаар талазы-биле шиитпирлиг болгаш принципиалдыг хөделиишкиннери дээш бистиң чуртувустуң бүгү чону, делегейниң кижилериниң хөй нуруузу-биле бир дөмей, Коммунистиг партиянга ханызы-биле өөрүп четтиргенин илергейлеп турар деп, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи академик А. П. **Александров** онзалап демдеглээн.

Ядролуг халаптың таварыштырып болгу дег хемчээлдерин болгаш уржуктарын эртемниң кижилери тодаргай билир болгаш атомнуг чепсекти бүрүн узуткаарының совет программазын, бистиң партиявыстың, бистиң күрүневистиң тайбың дээш чорудуп турар демиселин бүрүн деткип турар.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедир дээш ап чорудуп турар хемчеглерге оратор доктааган. Ол хемчеглерниң аразында — адырлар аразының эртем-техниктиг комплекстерин тургузары чугула черни ээлеп турар. Адырлар аразының эртем-техниктиг баштайгы комплекстери бо чылын ажылдап эгелээр. Эртемниң чедиишкиннерин идепкейлиг ажыглаар кылдыр бүдүрүлгени сонуургадыр хемчээлдерниң системазы эргежок чугула. Ылаңгыя машина тудуушкунун хөгжүдеринге, машиналарның принципиалдыг чаа хевирлерин чогаадып тургузарынга, оларның быжыг ынаныштыын бедидеринге, ажылдаар курлавырларын көвүдедиринге эртемниң ролюн бедидери чугула.

Эртемден кижиниң ажыл-чорудулгазы ниитилелге кажан ажыктыг чүүлдү бээрге, ол ындаарда сеткил ханыышкыныг болур деп, президент саналының түңнелинде чугаалаан. А кажан ажылдап кылдынган чугула, ажыктыг ажылдар ажыглаттынмаска, эртемден кижиниң сагыш-сеткили ханган деп чугаалап болур бе, ынчаш? Ынчаарга ындыг таварылгаларның ам-даа бары хомуданчыг. Эртемниң тургускан бүгү-ле чүүлдери бистиң чуртувустуң чаагай чоруунга бараан болуп, ооң күчүзүн быжыглаан турарын чедип алыр херек.

Салдынган сорулгаларны чедип алырынга улам-на шиитпирлиг болгаш күжениишкинниг болур чорук, эргижирээн бүгү чүүлдерден, бот-оожургаашкындан, чаңчыккан, ынчалзажок ажыы чок болу берген майыктардан болгаш аргалардан коргуш чокка ойталаары чаа байдалдарда ажылчындан министрге чедир — кижи бүрүзүнден негеттинер турар деп, прибор тудуушкунуң, автоматизация херекселдериниң болгаш башкарылга системаларының министри М. С. **Шкабардня** медеглээн.

Оратор ооң соонда министерствонуң он бирги беш чылда ажылының түңнелдериниң дугайын чугаалаан. Бистер чаа беш чылды чедип алган чүүлдерни бот-шүгүмчүлелчи ёзу-биле көөрүндеи эгелээн бис. Ко- сорулга — прибор техниказының эң чугула хевир бөлүктеринге улус ажыл-агыйының негелделерин хандырарын ам-даа үзе шиитпирлевээни боор турар. Оратор бүдүрүлге хемчээлин улам өстүрер талазы-биле айыттынган хемчеглер дугайын съездиге илеткээн.

Технологияның революстуг чаартылгаларын, автоматизацияның, кибернетиканың болгаш информатиканың шалыпкын хөгжүлдезин ёзутаар кадрларны белеткээриниң болгаш профессионал билиин бедидериниң ниити-күрүне системазын эң чоокку үеде ажылдап кылырының дугайында саналын киирген.

Кубаның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро Рус, Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Ле Зуан, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары, ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Войцех Ярузельский олар съездиге байыр чедирип, чуве чугаалааннар.

Кежээки хуралга делегаттар СЭКП ТК-ның Политиктиг илеткелин болгаш СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчёдун чугаалажып көөрүн үргүлчүлээннер.

Февраль 27-де съезд ажылын үргүлчүлеп турар.

(СЭТА).

Көдээ тудугларда

ШАЛЫПКЫН ТУДАР ДИЗЕ...

ЭКИ ТАЛАЖЕ ӨСКЕРИЛГЕЛЕР

«Тыва агроүлетпүртудуг» каттыжышкынның (мурнундагы «Тыва совхоз тудугга» хамааржыр) Өвүрде № 6 КМК-зы он бирги беш чылдың доозукчу чылында багай эвес ажылдаан. Бо КМК-ның ажылы моон мурнунда чылдарда экиживейн, кожудааннарының аразынга чылдың-на санаттырып келген. 1984 чылдың төнчүзүнден эгелеп, чамдык эки талаже өскерилгелерниң көстүп келгени, күш-ажылчы чедиишкиннерниң кээп эгелээни ажылдың экижип болурун херечилээн. Оон-биле чергелештир четпестер, ажыглаттынмайн турар курлавырлар, чедиишкинниг ажылдаарынга өскээртен шаптыктаан чүүлдер база тургулаан. Бо бүгүнүң дугайын 1985 чылдың январь 9-та үнген № 7 «Шын» солунга «Бурунгаарлаар чүткүл болгаш шаптараазыннар» деп чүүлге бижиттинген.

Оон бээр бир чыл бичии ажыг үе эрткенде № 6 КМК-га катап чедип, коллективтиң ажыл-херектери-биле дагын танышкан мен. КМК 1985 чылдың тудуг-монтаж ажылдарының планын 100,6 хуу, барааның продукция бүдүрериниң планын 122,8 хуу кылдыр күүсеткилээн болду. План ёзугаар дужаар турган шупту объектилерни ажыглалче киирген пландан ажыр 141 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн чурттакчыларга берген.

Бо ниитизи-биле багай эвес көргүзүглерден аңгыда, кол бүдүрүкчү күш болур ажылчыннар хожудааннарының психологиязындан адырлып, багай эвес ажылдап шыдаарын биле бергенин база демдеглеп болур.

Тус черниң мергежилдиг тудугжу кадрларын белеткээр талазы-биле элээн ажылдар кылдынган. Хандагайтыда школа тудуунда ажылдап турар бригаданың кежигүннери — аныяк оолдарны дашчының мергежилинге өөредип келгениниң түңнелинде, бо хүннерде кезек — 5 дашчы болгаш анаа немей ам-даа өөренип турарлар бар. Өскээртен келир сезоннуг ажылчын күшке хөлүн эрттир идегевейн, боттарының тудугжу кадрларын өстүрүп, белеткээри кедилиг дээрзин амыдырал боду-ла өөредип турар. Оон бир чижээ — «Коммунизмче орук» совхозтуң төвү Солчур суурда Культура бажыңын тутканы болган.

В. Донгактың бригадазының тудугжулары Культура бажыңының эжик, соңга каасталгазын — нарын ажылдарны эки кылып, уран-шеверин көргүскеннер. Тудугжулар бо объектини ажыглалга кииреринге тураскааткан байырлыг хуралдың соонда сценаже бир дугаарында үнүп, чыылган чонга боттарының белеткээни концертин көргүскен. Бо чаа, бир янзы эгелээшкин. Чүгле хүлээп алыышкын актызынга ат салыптарга, объектиге чедир кылбаан чүүлдерни арттырып кааш бурт дээр тудугжулар-биле дөмей эвес болган-дыр деп чүве илдең-дир.

КМК-ның ыяш дилдирер цеги эрткен чылын катап «дирлип» келген деп болур. Ол хөөредиг эвес. Үрелик 2 ыяш дилдирер хирээлерни септеп, ажылдаткан. Тайгадан ыяш кезип, үүрмек дилиг материалдарын КМК-ның хереглелдеринге четчир кылдыр белеткеп ап турар болу берген. Барааның продукция бүдүрериниң чогум-на моон ачызында ажыр күүсеткен. Ыяш дилдирер цехтиң ажылын экижидериниң курлавырлары ам-даа бар деп, КМК начальниги Т. Анчымаа чугаалаан.

Эки ажылдыг бригадалар, мурнакчы ажылчыннар КМК-да бар. «Ак-Чыраа» совхозта Б. Монгуштуң болгаш Д. Донгактың, «Кызыл-тук» совхозта Б. Монгуштуң, «Коммунизмче орук» совхозта В. Донгактың удурткан тудугжу бригадалар тудуг-монтаж ажылдарының планын үргүлчү күүседип келген. Мастерлер С. Түвет-оол, А. Хертек оларның ажылды организастап турары эки. Чолаачы, аныяк коммунист Г. Ак-кыс-оол, тракторист С. Монгуш, экскаватор башкарыкчызы В. Ажы оларның ажылы макталга төлептиг.

ШАПТАРААЗЫННАР, ЧЕТПЕСТЕР, СОРУЛГАЛАР

Хандагайты суурда бир чылбастаан улуг тудуг бар. Ол — тудуун эгелээнден бээр сес чыл ашкан 784 өөреникчи өөренир школаның тудуу. Ам ооң ажыглалга кирер хуусаазын ында мастер В. Монгуш 1988 чыл диди. Мугур 10 чыл болгаш туттунары, азы бо школаны тудуп эгелеп турда бирги класстың эжиин ашкан уруглар чаа школаже кирбейн чыткаш, доозуп үнерлери ол. Амгы байдалды ап көөр болза, 1988 чылда безин ажыглалче кирери бергедээр хире: 8 чыл иштинде ажылдың чүгле чартыы кылдынган, ам ийи чыл ажыг үеде арткан чартыын бүдүрүптери амыр эвес болбайн канчаар.

Мооң мурнунда дашчылар чедишпейн турган. Ам олар бар-даа бол, тудуг материалдары — тууйбу, оорга плиталары чок. Бригадир В. Давын-оолга удурткан 12 кижи составтыг бригада материал чок болганы-биле анаа олурар ужурга бо-ла таваржыр. А ажыл-чок орар болза, холга акша-хереңги келир эвес. Бо арай деп тургаш чыып, өөредип алган тудугжуларының амыдырал байдалынга бергедээшкиннерни болдурар, күш-ажылчы тура-сорукту сула салдырар чүүл-дүр.

Объектиде суургалыг кран маңаа туруп келген үезиниң хөй нуруузунда ажылдаваан. «Барааны чаагай хоютку» деп чүве ол-дур. Бо чайын, күзүн кезек ажылдааш, декабрь эгезинде үрелип калган.

— Крановщик Кызылче чоруй барган. Бистер тууйбу, хоюдугну хол-биле бирги каъттың бедиинче дажыглап тур бис — деп, мастер В. Монгуш чугаалаан.

Чаңгыс сес-биле чугаалаарга, тудугжу бригадага таарымчалыг ажыл байдалдары тургустунмаан. Бо четпестерни дарый эттес болза, школа тудуу дүргедевес деп чүве билдингир.

Өвүр районда база бир шимчевестээн улуг тудуг бар. Ол «Ак-Чыраа» совхозтуң төвү Амдайгын суурда школа тудуу. 192 өөреникчи өөренир школаның тудуунуң туруп берген чылдагааны база материал чогунда. Чүгле бо удаада тууйбу эвес, брус чок. Эрткен чылын үш тудугжу бригада өске ажылдар кылып чайлаан, чүгле ноябрь айда элээн брус келген, ол база төнүп калган.

Тыва АССР-ниң Агроүлетпүр комитединиң тургусканы-биле чергелештир көдээ тудугда элээн организастыг чаартылгалар, өскерилгелер болганын билир бис. Ол дугайында баш бурунгаар билдингир турган-даа бол, эде организастаашкынның четпес организастыг деңнелге эртип, ажыл-чорудулгага безин шаптыктарны болдуруп турары элдеп. Ол дугайын КМК начальниги, Т. Анчымаа-биле чугаалажып ора билген мен. «Тыва агроүлетпүртудуг» каттыжышкынның удурткулгазы байдалды холга бүрүнү-биле ап, организастыг чаартылгаларның ажыл-херекке шаптыктаарын болдурбас ужурлуг.

Чаа каттыжышкынның кол инженери В. Потокин-биле харылзажып, тудуг материалдары-биле хандырылганы экижидер талазы-биле кандыг хемчеглер алдынып турарын сонуургаан мен.

— Брус-биле хандырылга экижиир, Ырбанның ыяш белеткээр пунктузундан сөөртүп эгелээр бис. Тууйбу дугайында аазаашкын кылып шыдавас мен. Элегес-Аксының хана кылыглары бүдүрер заводу биске тууйбу бээр планын күүсетпээн — деп, харыызы ол берген.

Бодап кээрге, бар аргаларны ажыглап, Хандагайтыда школа тудуун тудуг материалдары-биле хандырары эргежок чугула-дыр. Ону каттыжышкынның удурткулгазы эң баштай шиитпирлээр айтырыгларның бирээзинге санап, бо объектиже кичээнгейин углаар болза эки.

Мурнундагы «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынның механизация эргелелиниң начальниги А. Волков-биле суургалыг кран дугайында база чугаалашкан мен. Эргелелдиң монтажниктери Хандагайтыга четкеш, кранны шенээш, түңнел чок дедир чедип келгеннер. Кранның ынай-бээр шимчээр рельстиг оруктарын тудугжулар дескилээрге, ынчан баргаш, кранны ажылдадыр бис деп, А. Волков шөлээн чугаалап турар. А бо айтырыгны баш бурунгаар (монтажниктерни Хандагайтыже чорутпайн чыткаш) азы ол черге дораан шиитпирлеп болбас турган бе? Болгу дег. Үе эртип-ле турар, а кран турбушаан хевээр.

КМК коллективиниң боду шиитпирлээр ужурлуг айтырыглары база бар. Күш-ажылдың сагылга-чуруму ниитизи-биле экижээн-даа бол, чамдык чурум үрээшкиннери болуп, ол талазы-биле шыңгыы хемчеглер алдынмайн келген чоруктар бар. Бригада керээзин ёзугаар ажылды ам-даа херек кырында шиңгээдип албаан. Ол КМК-ның удурткулгазының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, ылангыя экономиктиг албанның ажылды организастаарын экижидер талазы-биле хемчеглер албайн келгениниң түңнели-дир.

Түңнел кылдыр, № 6 КМК-ның ажылында бурунгаарлаашкын бар-даа бол, шиитпирлээр ужурлуг айтырыглар база чок эвес деп демдеглеп болур. Оларны чайладырынга «Тыва агроүлетпүртудуг» каттыжышкынның дузазы, киржилгези херек болуп турар. Бүгү ажыл-чорудулгавысты эде көрүп, амгы үениң негелделеринге дүүштүр эде тургузар ужурлуг. № 6 КМК-ның он ийиги беш чылда боттандырар сорулгалары улуг. Ам бар чедиишкиннерге даянгаш, четпестерни чайладыры, ажыл-агыйжы сорулгаларны организастыг болгаш чогаадыкчы ёзу-биле шиитпирлээриниң байдалын тургузары чугула.

Н. КУУЛАР.

ЫРАККЫ СОҢГУ ЧҮКТЕ

Катанг району Иркутск областың эң соңгу району болур. Ол иркутск черинин бештиң бир кезээн ээлээн. Аңчыларның болгаш балыкчыларның, геологтарның болгаш ыяш кезикчилериниң чурту. Ол чер өлүктүң болгаш өртектиг ховар балык аймааның тывыкчылары-биле сурагжаан, а ам ол чер ажыктыг казар байлактар-биле сурагжый берген.

Мурнунда ол чер хаанныг Россияның эң-не хожудаңгай, чыдып калган черлериниң бирээзи чораан. Ол черниң турлагаларының болгаш суурларының чурттакчыларын аарыглар куругладып каар турган. Революция мурнунуң социологтары соңгу чүктүң эвээш санныг улустары 20 чүс чылдың ортаа үезинге чедир аарыглардан, ядараңгай чоруктан болгаш чегенчиг амыдыралдан долузу-биле кырлып калырлар деп санап турганнар.

Ол черге Совет эрге-чагырганың тургустунганы-биле соңгу чүктүң улустары чаа амыдыралды алганнар. Ол черни интенсивтии-биле шиңгээдип ап эгелээн. Ыраккы соңгу чер чурттуң экономиказынга чугула рольду ойнап эгелээн. Ажыктыг казып тывар байлактарлыг черлерже чаа оруктарны туткан, олар Соңгу чүкке девискээр-бүдүрүлгениң бүгү комплекстерин тургузар арганы берген.

ЧУРУКТА: геологтарга транспорт самолёду чүък чедирип келген.

Э. БРЮХАНЕНКОНУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТААРЫМЧАЛЫГ БАЙДАЛ ТУРГУСТУНГАН

Саанчыларның күш-ажылын механизастаарынче, оларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче, мал кажааларын немей тударынче Барыын-Хемчикте «Барлык» совхоз улуг кичээнгейни салып турар. Он ийиги беш чылдың бүдүүзүнде Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилеринге Кызыл-Мажалыктың «Сельхозтехника» каттыжышкыны 240 бызааны, 100 инекти тургузу азыраар механизастаан кажааны хүлээдип берген.

Чаа туттунган кажаада төрүүр инек турар өрээлде автосугтарыкчыны, инек баглаар илчирбелиг туруштарны, өдек аштаар транспортёрну, электрокалориферни тургускан. Ында бызааларны улуг-биче аайы-биле үзүп тургузар клеткаларны база кылган. Кажааның иштти чылыг, чырык болгаш үргүлчү курган турар. Ону чылыдылга системазы-биле чылыдар. Чаш бызааларга бээр кылымал сүт кылыр ЗЦМ-8 деп аппаратты, тускай котёлду тургусканы ажылдаарынга чиик болгаш таарымчалыг.

«Сельхозтехника» каттыжышкынның мал ажылын механизастаар албанының инженери Борис Хомушкунуң удуртулгазы-биле слесарь-каңнакчылар Клим-оол Саая, Ирбаа Дүктүг-оол чогаадыкчы саналдарын киирген. Олар инек саар ваакум сордурукчуну ГАЗ-51 маркалыг машинаның моторунга таарыштыр эптеп тургускаш, кажаада эккеп салган. Ол ышкаш сугну чаш бызааларга ижиртирде 8—10 градус чылыткаш бээр кылдыр сугну кажаа иштинде доскаарларже насос-биле сордурар кылдыр кылган.

Кажааны ажыглалга кииреринге совхозтуң тудугжулары улуг-хуузун киирип, хөй ажылдарны кылган. Олар кажаа девискээринде инек чемгерер черлерни, клеткаларны тудуп, ажылдап турар. Тудуг мастери Василий Хомушкунуң удуртулгазы-биле Николай Хомушкунуң, Очуккай Кужугеттиң, Кыс Монгуштуң звенолары мында ажылдап турар.

Чаа кажааны ажыглалга киирген соонда, эрги бызаа кажаазындан 258 бызааны чаа кажааже көжүрүп киирген, чаа төрээн инектерни мында тургузу азырап эгелээн. 40 бызааны 15 хонукта азыраар профилакторийде демир клеткаларны, чаа төрээн бызааларны тускай чырык херели-биле кургадыр черни мында кылганы бызааларның өзүп доругарынга дыка таарымчалыг. 6 бызаа ажаакчызы бызааларны дүн-хүн чок хайгаарап, чемгерип турар. Бызаа ажаакчылары Кара-кыс Содунам, Саяна Кужугет, Кара-кыс Хомушку кызымак ажылдап турар.

Бижиктиг-Хаяның саанчылары чаа беш чылдың баштайгы ийи айларында сүт саап алыр талазы-биле эки көргүзүглерни чедип алган. Ам 188 инекти саап, хүнде 1 тонна ажыг сүттү күрүнеге дужаап турар. Саанчылар ортузунда калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Валентина Карыма, Серот Ооржак, Кара-кыс Сарыглар олар чоруп турар.

Саар инектерге сиген, силос, сенаж болгаш чарбаны рацион ёзугаар берип турар. Ферманың кызыл булуңун, сүт шынары хынаар лабораторияны, саанчылар өрээлин дерип кылганы эки.

— Бо чылын ферманың ажыл-агыйынга херегзээри-биле шанак, тергени саткаш, аңаа ажылдаар ийи аътты өөредип алдывыс. Ам ону ажыглай бердивис — деп, Бижиктиг-Хая салбырының эргелекчизи Чакыя Сотпаевич Салчак чугаалады.

Кыштаглаашкынны чедиишкинниг доозар, малдан алыр продукцияны көвүдедир, мал бажын хоратпас дээш ферманың коллективи эрес соруктуг ажылдап турар.

Х. МОНГУШ.

КӨРДҮНГЕНИН ЁЗУГААР

Кыштаглаашкынга «Хадын» совхозтуң малчыннары багай эвес белеткенген. Мал чемин кыштаг бүрүзүнде чедиртинген. Курган өдек база кыштагларда четчир. Аалдарның хоюу, баш бурунгаар көрдүнгенин ёзугаар, декабрьда төрүп эгелээн. Ооржак Чолаан-оол, Дамчай Көк-оол болгаш Ирина Бай-Кара болгаш өске-даа хойжуларның чаш хураганнары менди доругуп турар.

Чамдык малчыннарда чаш малдың хорамчазын чок деп болбас, ара салыры база бар. Чайгы чуулда четпес болганындан кодурлап турар. Оларга хамаарышкан хемчеглерни мал эмчилери ап турар, ынчалза-даа соокта бергези аажок. Ук аарыгны чок кылыры чугула.

С. ДАНГАА

Дөрткү разрядтыг дааранікчы Калдар-кыс Монгуш Кызылдың дааранылга фабриказында СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыштың мурнакчыларының одуруунга чорул келген. Эрткен беш чылдың шалыпчыларының бирээзи К. Монгуш чаа кирген, аныяк дааранікчыларга бодунуң арга-сүмезин айтып берип, ажыл-ишке эки дузалакчы болуп турар.

ЧУРУКТА: К. Монгуш.

В. ТАНОВТУҢ фотозу.

КВАРТАЛДЫЫН КҮҮСЕТКЕН

СЭКП-ниң ам болуп турар XXVII съездизинге уткуштур «Хөндергей» совхозтуң ажыл-ишчилери бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдааш, 1986 чылдың бирги кварталында күрүнеге эът садар планын хуусаа бетинде, февраль 16-га чедир бүрүн күүсеткен.

Ажыл-агыйның сүт-бараан фермазының саанчылары болгаш кадарчылары, тускай эртемниглери инектерниң сүткүрүн бедидери-биле оларның ажаалда-чемгерилгезин эки организастааш, сүт саалдазын, эрткен чылдың бо үезинде турганынга деңнээрге, элээн бедиткен. Ооң түңнелинде коллектив бирги кварталда күрүнеге сүт садар планын күүседип алган.

М. СЕВЕН.

Чөөн-Хемчик район.

ЧЕДИИШКИННЕРЛИГ ЭГЕЛЭЭН

Кызыл районнуң мал ажылдыглары он ийиги беш чылдың баштайгы чылын багай эвес түңнелдерлиг эгелээн. Бо хүннерге чедир районнуң төрүүр хойларының 75 хуузу оолдапкан, чаш төлү менди алдынып турар. Эрткен чылдың бо үезинде хойларның чаа-ла чартык кезии оолдаан турган.

«Шамбалыг», «Тере-Хөл», «Х Улуг Хурал» совхозтарның удуртукчулары, тускай эртемниглери хой оолдаашкынынче кичээнгейин күштелдиргениинден оларнында ол кампания эки эртип турар. Чижээлээрге, республиканың база бир мурнакчы малчыны К.-У. Содунамның хойлары ам колдуунда оолдапкан. Ол амдыызында төрүүр чүс хоюндан 108 хураганны алган. «Шамбалыгдан» Байыр Хомушку, «Тиилелгеден» Кара-оол Салчак төрүүр чүс хоюндан ынча хураганнарны ап турарлар.

Ол ышкаш район ийи айда күрүнеге 320 тонна сүт садар планын 336 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Эрткен чылдың бо үезинде турганынга деңнээрге ажыл-агыйлар каттышкаш күрүнеге 40 тонна сүттү хөйнү саткан.

Х. МОНГУШ.

ШАҢНАП, МАКТААН

Партияның съездизиниң мурнуу чарыштың хүннеринде Өвүрнүң «Кызыл тук» совхозунуң ажыл-ишчилери боттарының ажыл-ижин түңнеп, он ийиги беш чылда эки эгелээриниң магадылалын тургузарының сорулгаларын дугурушкан, чарыштың хөй мурнакчыларын шаңнап, мактаан.

Бригадаларга, фермаларга организастаан социалистиг чарыштың тиилекчилери — чеден алды кижиге совхозтуң дирекциязы, партия, профэвилел комитеттери шаңнал, макталды тывыскан.

Мурнакчыларның иштинден төрүүр чүс башка онааштыр 90-дан 93 чедир хураганны менди ап, өстүрген хойжулар Көк Куулар, Осур-оол Донгак, Дөмүр-оол Саая, төрүүр чүс беден-не 94 кулунну алган Лама Ооржак, төрүүр чүс сарлыктан-на 95 бызаа алган Виктор Куулар, бир хойдан-на 1,6 кг дүктү кыргаан Дөмүр Кара-Сал, Картыышка Куулар, Алдын-оол Дондуп олар чүс рубльдей өрү өртектиг чүүлдер-биле шаңнаткан.

Ол ышкаш сарлык кадарчылары Санчы-Бидии Куулар, Очур-оол Донгак олар коданында сарлыының 98 хуузун камгалап алган. Саанчы Даргын Саая, тудугжу Кыдат-оол Анак, олар болгаш өскелер-даа планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип, мактаткан.

Эрткен чылдың түңнелдери-биле совхозтуң он сес малчынынга 2-ги чергениң малчыны, саанчызы деп атты тывыскан. А он бирги беш чылдың түңнелдери-биле он малчыннар, трактористер, чолаачылар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары атты чедип алганнар. Совхозтуң мурнакчыларындан он кижини халас путёвка-биле шаңнааш, Москваже туристедип чоруткан турган.

Малчыннар коданнарынче мал чеминиң сөөртүлгезин, сүт чедирилгезин доктаамалчыткан.

О. ДАЛБЫЙ.

Өвүр район.

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ АП ТУРА...

«Сүт-Хөл» совхозтуң дирекциязы, партия, профэвилел комитеттери эрткен чылдың социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрүп тура, ажылдың байдалын анализтеп, 1986 чылда чаа хүлээлгелерни алырын хойжу бригадаларда, сүт-бараан фермаларында организастаан.

Ажыл-агыйның Кара-Чыраа салбырының Чес-Булун хойжу бригадазының малчыннары партияның ээлчеглиг съездизин күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуушаан, боттарының бар аргаларын санап көргеш, социалистиг хүлээлгелерни ап, он ийиги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш бүгү күштү мөөңнээрин хүлээнгеннер. Бригада үш чыл бурунгаар бот-орулга-чарылгаже шилчээн. Эрткен ажыл-агый чылын эки көргүзүглерлиг доозкаш, амгы үеде кыштаглаашкынны хүр-чаагай эрттирип турар.

Бригаданың хойжулары эрткен чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 84 хураганны камгалап ап, бир хойдан-на 1 килограмм 484 грамм дүктү кыргаан. Ында мурнакчы хойжу, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны коммунист Сергей-оол Монгуш төрүүр чүс хойдан-на 86 хураганны менди камгалап ап, бир хойга онааштыр 1,6 кг дүктү кыргаан.

Бо чылын бригада төрүүр чүс хойга онааштыр 88 хураганны камгалап ап, өстүрери, бир хойдан—на 1,6 кг дүктү кыргыырын хүлээнген. Чайгы үеде 280 тонна сигенни кезип белеткээр, 70 тонна өдекти бөлер, Май 1-ге чедир кыштаглар септелгезин бүрүн доозар.

Бо кышты организастыг эрттирер, чаңгыс-даа баш мал хоратпас, оон чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыр, корум-чурумну болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар сорулга салдынган.

О. БОРАШ.

Сүт-Хөл район.

ИВИЖИНИҢ ИЗИ

Муңгаш туман дүй тырткаш, тайганың чиглээри дам баарга, күскелендир чазыыргаан ивилер тас тайга тепкеш, узудап чоруп берген. «Кончуг малдарының кокай аксынче кирери ол-дур!» — дээш, Даш-Уруг чарының саксагайын чызырадыр челзип чоруп орган. Ак чаъс амыр-соксаал чок бир шиг шыыгайнып-ла турган. Кадарчы Белдиг-Холду долганып чорда, дүн дүшкен. Челдирип, челдирип келирге-ле, хөл кыдыында каът бажың дег хаяга кээп үзер. Ам-даа аскан-дыр мен, дүн чарып албас болза хоржок-тур дээш, ол ивизин көстээш, чаглак хая баарынга удуй берген.

Даң чаа-ла агарып орда, ивижи докулчак тайганың кырынга үнүп келген. Додот хемниң сыстып баткан бажы ында хорумнар адаанда хөглүг сүргей шаагайнып чыткан. Кодан ивиниң сүт кешкен изи эрикти чире кокпалааш, тайга тазынче өрү углаан; чаъска балалыр безин чай албаан, малдар моон улуг ыраваан дээрзин дыка тода сөглеп чыткан. Алыс аңчы кижи ис көргеш, ам-на сеткили ажып бойдусту өрү-куду шинчилеп көргүлээн. Тайганың докулчак бажында дээр ойбуну кылайып, хем куду туман черже олуруп турган — аязырының тода демдектери ону улам өөртүпкен. Даш-Уруг чарызындан дүшкеш, аштааның ам-на сактып келгеш, даалында быштаан уштуп чий берген. Оон артышсыг хем эриинче ээпкеш, шолупаан кара сугну пактагылаан. Ховаганнар самнап, шергилер сыгайнып эгелээн — ам аяспас ужур-даа чок. Ивилер изигге шыдаар эвес, девээ сүрүп, дедир маңнажып-ла келир ыйнаан дээш, эктинде боозун ужулгаш, хүнге кургаттына берген.

Чиңгис кырынга төрүттүнгеш, шиилээн ээзимниң каазын көрүп, анайлар чаптап, оларны мөңгүйлеп өскен болгаш, Даш-Уруг он алды харлыындан эгелеп адаларының бурунгу ижи иви малдаарының шидизи-биле танышкан. Ол ам 49 харлыг, 5 уругнуң иези. Кыштың хыраазын, чайның шалыының деңге көрүп назы бора бүле туткан эжи Дамчыырга биле кады Хам-Сыраның оң талакы адыры Додот хемниң бажында Соруг фермазында иви кадарып турар. Хам-Сырадан оларның турлаанга чедир чарылыг 4 хонукта арт-сынны ажыр, хемнер-хөлдерни кежир чоруп кээр. Түреп чораш чеде бээрге, бистиң төп районнарда дег чылыг бажың, кидис өг кайда боор. Самдар майгын хыраалай берген турар... Оон ивижи эжи таңды бажында кодан малында.

Даш-Уруг Норжунмаевна-биле Тоора-Хемге ужураштым.

— Силерни мен оода кидис майгында чурттап турар деп бодаар кижи мен, чаңгыс каът брезент дээрге, кижи дидирей бээр чүве-дир, аа.

— Орбак үттеринден сылдыс чайнап турар болгаян.

— Дарга-бошка чүнү көрүп турар чоор?

— Иви малды көрбээн даргалар бар болчук. Үш ай болгаш вертолёт бир келир. Шай изидип четпес болчук, далган, солун дүжүргеш, дүвүлендирип үнүптер. Ол чүвениң өртээ улуг, ынчаш саалап болбас дээр ийик.

— Силерниң турлааңар Соруг фермазында чеже ивижи өг-бүле барыл, шупту коданның саны чежел?

— Ийи муң бар-ла. Он майгын бар. Өөм ишти-биле 376 иви малдап турар бис. Улуг кадарчызы мен ыйнаан. Төрүүр 100 малдыг мен, эрткен чылын оон анай алганывысты, эки деп турар болчук. Майда төрүүр. Ынчан одарга баглаптар, ынчанмаска читкилеп чоруй баар.

Ферма эргелекчизи Чылдыгыр Шогжал. Ол мээң кады төрээн дуңмам. Бисти «Май 1-ниң» эки фермазы дээр болчук. Улуг оглум база иви малдап турар.

— Совхозтан тускай хеп берип турар бе?

— Алдан чылдарда хой кежи тон бээр турган. Чылыы магалыг. Ам хөвеңниг хептер бээр. Соокта дериткеш, катап доңарга багай-дыр. Дегдирген эмчиге чыттым.

— Совхозтуң баштаар чери чүнү көрүп турар чоор?! Майгынны район төвүнде эккелген деп дыңнадым. Алгы тоннарны база тывар ужурлуг.

— Тайгада хар херектен. Чүгле шана билир. Шулуун сүрген иви ыраар. Чары-биле 2 шак ажыг чортуп эртер хөлдер бар ыйнаан. Белдиг-Хөлге суг берге-ле, карак четпес хову дег. Чайын адыг, кыжын бөрү кончуг ыйнаан. Чүү-даа канчаар, дус чокта аң берге болчук.

— Чедирери берге бе?

— У-у, берге! Самолет Хам-Сырага эккеп төптер. Оон чарыга бичиилеп артынып алыр бис. Турлагга чедир дөрт хонуп чедер. Иви чүгле шум шулуун оъттуг черге хүр турар. Мыяа борбайып эгелээрге, чудап баксыраан ол. Кыжын бир турлагга чаңгыс ай болгаш шум шулуун сүрүп көжүп чоруп бээр.

— Аа, ынчангаш доктаамал турлаг тыппас, бажың туттпас улус-тур силер аа?

— Ол-ол. Одуургадып каап-тарга, шулуун чүгле 7—8 чыл болгаш катап четче үнер. Ол чүвең хөгбең ак чаат-ла болгай. Ынчангаш одарны арам саар каавыдар чүве. Шуут куругладып болбас — өгбелериниң дүрүмү ындыг.

Совхоз төвү-биле харылзаа тудар рация мун-не Соруг фермазында бар дээрзин ивижи угбай бадыткады. Ол-даа болза техниктиг депшилгениң ачызы. Бүдүн, чылыг майгын, хой кежи тон-биле хандырбайн турары — тус черниң болгаш республика төвүнде садыг хандырылга ажылдакчыларының сагыш човангыр эвес чоруу-дур.

1975 чылда ивиниң баш саны хөй турган деп ол сактып олурду. Сөөлгү чылдарда эвээжээн.

Төрүүр чүс ивиден 100 анай алган-дыр силер. Иви анайы төрүттүнүп кээри билек мөңгүйлээр, согунактарга баглаар — ажаалдазы амыр эвес амытан-дыр. Силерниң ажылыңарны кайы хире үнелеп турарыл?— деп, Даш-Уруг Норжунмаевнадан айтырдым.

— Шаанда хөй өлүк-даа дужаап чордум, кезек үеде хой-даа кадардым. Сөөлгү чылдарда катап ивижилей бердим. Акша, шаңналын ап чораан мен—диди.

Ол Тоора-Хем совхозунга ажылдап турда, катап «Май 1-же» чалап алгаш, ивижиледип алган. Ол хирезинде зоо хөй чылдарда кызымак ажылдап келгениң кичээнгейге ап, чогуур шаңнал-мактал көргүспейн турар деп түңнелди үндүрдүм. Ол алдар негээр хире эвес аажок топтуг кижи.

Арга чарыы хөлегелээн, хүн чарыы чайынныг ак сүвүр-сүвүр бедиктерниң кыры-биле ужуп ор мен. Ак булуттар — оруу болган. Ынчаар-ла Хам-Сыраның бажында булут-биле чергелешкен бедиктерде Даш-Уругнуң шаназының из хөртүктерде угуулзаны чуруп турар. Ол угуулзалар — могаг билбес, шуурган-хатка шыдамык бөдүүн ивижиниң изи-дир.

Далайга дамды дуза, тайбыңга ак сеткилдиг ажыл дуза. Ынчангаш ырак-узак Тожунуң ивижилериниң ажыл-ижинге чедиишкиннерни күзедим.

К ЧЕРЛИГ-ООЛ.

Янзы-бүрү медээлер

ОНЗАГАЙ КОНЦЕРТ

Кызылдың музыка училищезиниң залынга партияның XXVII съездизинге тураскааткан концерт болган.

Аңаа республиканың уран чүүл школазының өөреникчилериниң боттарының бижээни 36 чогаалын күүсеткен. Ол ышкаш Төрээн чурт, партия, пионерия дугайында сонаталар, вальстар, ырлар чаңгыланып турган. Училище сургуулдарының ниити ыры Р. Кенденбильдиң «Үш херел», Д. Хүреш-оолдуң «Саманта Смит» деп ырларын күүсеткен.

Булан Маадыр, Сайлыкмаа Хертек, Аяна Дембрель, Людмила Демир-оол, Айлана Каң-оол, Света Күжүгет, Наташа Сандык болгаш өскелерниң-даа күүселделеринге концерт көрүкчүлери ада-мелер, башкылар, музыкантылар болгаш өске-даа аалчылар үнелелди берген.

М. РАМАЗАНОВА.

СОЛУН КЕЖЭЭ

Чыл түңнелиин үндүрген хуралга «Чаа орук» совхозтуң директору Б.-Д. Б. Чопуй чединишкиннерни демдеглевишаан, моон соңгааргы сорулгаларга, чедир кылдынмаан ажылдарга доктааган.

«Партия — бистиң чоргааралывыс» деп ыры-биле концертти ажыткан. Уран чүүлдүң хоочун киржикчизи Нина Сакты-Сүрүңнүң ырлааны, сыгытчылар квартединиң болгаш танцы бөлүүнүң күүселдезин чон сонуургаан. Ыры-шүлүк конкурстарынга кежээниң киржикчилери идепкейлиг киришкен.

Чарыштыг «Нарын» совхозтуң шыдыраачылары-биле маргылдааны база эрттирген. Волейболга маргылдааны база организастаан.

Б. СЕҢГИН.
Бай-Даг ортумак школазының директору.

«ЧАДАГАН»— ФЕРМАДА

Хандагайтының «Чадаган» агиткультбригадазы партияның XXVII съездизинге тураскаадып, районнуң ажыл-агыйларынче үнүүшкүннерни кылып турар.

«Коммунизмче орук» совхозтуң Күжүр-Чыраа сүт-бараан фермазынга бот-тывынгыр артистер солун концертти көргүскен. Бөлүк оолдарның күүселдезинде ырларны, танцы бөлүүнүң «Сакманчылар» деп танцызын болгаш өске-даа күүселделерни көрүкчүлер сонуургаан. Концерттиң төнчүзүнде ферма эргелекчизи Н. Иргит агиткультбригаданың кежигүннеринге өөрүп четтиргенин илереткен.

Н. ТЮЛЮШ.
Өвүр район.

АВТОВОКЗАЛ АЖЫТКАН

Сүт-Хөл районнуң төвү Сүт-Хөл суурда автовокзалды ажыглалга кииргени чоннуң аргыжылгазынга таарымчалыг апарган.

Районнуң коммунал ажыл-агыйы ажыглаттынмайн турган эрги чунар-бажыңны септеп, чаарткаш, ында автовокзалды ажыткан. Алдан-Маадыр, Бора-Тайга, Кызыл-Тайга, Ийме, Баян-Тала болгаш оон-даа өске чурттакчылыг суурлар чедер автобустарга пассажирлер автовокзалдың кассазындан билеттерни садып алыр. Ол ышкаш Кызыл—Сүт-Хөл аразында дорт маршруттуң билеттерин пассажирлер баш бурунгаар садып ап болур. Пассажирлер автобус манап тургаш, дыштанып олурар кылдыр сандайларны ында салгылаан.

О. БОРАШ.

МУРНАКЧЫЛАР АТ САЛГАННАР

«Партияның XXVII съездизинге рапортап тур бис» деп темалыг кежээге күш-ажылчы шалыпчы 27 декаданы түңнээн. Съезд мурнунуң социалистиг чарыжынга тиилекчи болган комсомолчу-аныяктар коллективтери, студентилер болгаш өөреникчилер боттарының рапорттарын хүндүлүг аалчыларга хүлээткен.

Пассажир АТБ-зинде Ю. Малышевке удурткан бригада керээлиг аргаже шилчээн соонда, кескү чединишкиннерни чедип алган. Комсорг В. Орлов рапортту дайынның хоочуну М. И. Пахомовка хүлээткен.

Авиабүдүрүлгеде А. Дмитриевке удурткан авиатехниктер бригадазы беш чыл планын үш чыл сес айларда дооскан. Күш-ажылчы чединишкиннериниң рапортун ВЛКСМ хоорkomунуң бирги секретары Т. Перфильева хүлээп алган.

№ 48 тудуг эргелелинде Е. С. Бизяева биле В. Б. Борбак-оолдуң шеверлекчилер бригадалары боттарының дагдыныкчызы, партияның XXV съездизиниң делегады, А. И. Ельшовага рапорттааннар. Кайы-даа бригада чарыштың мурнуку одуруундан дүшпейн, амгы үеде 1986 чылдың май, сентябрь айларының үлүүнче кириштир ажылдап турарлар. Уткуштур планнарын доллур болгаш ажыр күүседип, сөзүнге ээ болганнар.

Совет Эвилелиниң Маадыры Н. Н. Макаренко Тываның электри четкилеринде комсомолчу-аныяктарның Н. Бычков баштаан токарьлар бригадазының коллективиниң рапортун хүлээп алган.

№ 20 магазинде сүт салбырының аныяк садыгжылары хоорkүүском даргазы Д. Л. Тинмейге, «Детский мир» садыының уруглар платьелери садар килдизинде С. Шомбунга удурткан бригада Тыва АССР-ниң алдарлыг башкызы Л. С. Новиковага рапорттарын хүлээткен.

Партияның XXVII съездизинге рапортка Т. Перфильева, пассажирлер АТБ-зинде чолаачылар бригадазында комсорг В. Орлов, авиатехник С. Гиро, тудуг бригадирлери Е. С. Бизяева, В. Б. Борбак-оол, электри четкилеринде комсорг Ю. Замисный, «Детский мир» садыының комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири С. Шомбуи, № 20 магазинде бригаданың комсоругу О. Игнаточкина, Кызылдың педагогика институдунуң студентизи В. Судер-оол болгаш өскелер-даа ат салган. Рапортту СЭКП хоорkomунуң секретары Г. Ш. Монгуш хүлээп алган болгаш аныяктарга моон-даа соңгаар күш-ажылчы чединишкиннерни күзеп чүве чугаалаан.

ЧУРУКТАРДА: аныяк мурнакчыларның дагдыныкчыларның рапорт берип турары.

ГТО ДУЖААЛДАЗЫ

Эрткен дыштаныр хүннерде профэвилелдер обкомнарының аайы-биле күш-ажылчы коллективтер аразында хаакка маргылдаалар болгаш ГТО дужаалдазы болгулаан.

Хереглел кооперациязының болгаш күрүне садыының ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң коллективтериниң хаакка маргылдаазы Культураның болгаш дыштаныылганың Н. Гастелло аттыг парыгынга эрткен.

Аңаа хоорайның садыг организацияларының 9 командазындан 168 кижи киришкен. Команда аайы-биле бирги черни Кызылдың аъш-чем барааннар садыы, ийигизин үлетпүр бараaннар садыының, үшкүзүн Садыг министерствозунуң автобаазазының командалары ээлээннер.

* * *

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң коллективтериниң ГТО дужаалдазын «Хербис» хаак баазазынга база ол хүн эрттирген.

Аңаа хоорайның көдээ ажыл-агый адырынга хамааржыр 12 организациядан шупту 150 кижи киришкен. Өөредилге черлеринден бирги черни № 1 көдээ профтехучилищениң командазы алган. Бүдүрүлге коллективтеринден «Сельхозтехкүркомнуң» командазы бирги черни чедип алган.

* * *

Транспорт бүдүрүлгелериниң коллективтериниң хаакка маргылдаазы «Тайга» станциязынга воскресеньеде болган.

Аңаа эр болгаш херээжен командалар үш-үш бөлүкке чарлып алгаш, (бирги бөлүктүң 28 харга чедир, ийиги бөлүктүң 29-тан 40 харга чедир, үшкү бөлүк 40 хардан өрү) маргышканнар.

Ол маргылдаага шупту 178 кижи киришкен.

Эр улустан бирги бөлүкке пассажир АТБ-зинден Евгений Даваа, ийигизинден ооң чаңгыс командада эжи Дмитрий Сарыглар, үшкү бөлүктен автотранспорт эргелелинден Валентин Парунин тиилекчи болганнар.

Херээженнерден бирги бөлүкке база-ла пассажир автобүдүрүлгезинден Любовь Базыр, ийиги бөлүкке — № 1 автотранспорт бүдүрүлгезинден Эльвира Вендерлых, үшкү бөлүкке — № 3 автотранспорт бүдүрүлгезинден А. Сережкина олар бирги черлерже үнгеннер.

* * *

Чырдыышкын, дээди школа болгаш эртем албан черлериниң ажылдакчыларының ГТО дужаалдазынга маргылдаалары база-ла ол хүннерде болгулаан.

Аңаа башкы училищезиниң директору А. С. Даржаа, башкылар билиин бедидер институттуң кол бухгалтери Н. П. Зуева дээн ышкаш хоочуннар киржип, аныяк-өскенге үлегерчижээн көргүскеннер.

Мындыг янзылыг маргылдаалар, массалыг хааткаашкын, ГТО дужаалдазын чоннуң хостуг үезин чөп, ажыктыг ажыглаарының бир кол хевири болуп, бүдүн чыл иштинде доктаамал эрткен турарын чедип алыры күзенчиг. Эки дыштанылга бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, өөрениринге дузалаар болгай. Оон аңгыда изиг чемни хаак станцияларынга, өске-даа маргылдаалар болган черлерге дыштаныр хүннерде доктаамал садыглаза чогуур.

Ч. ООРЖАК.

ЧУРУКТА: садыг организациязының коллективтери культураның болгаш дыштаныылганың Н. Гастелло аттыг парыгында ГТО дужаалдазының үезинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

БОТТАРЫВЫСКА АЖЫКТЫГ

Тыва АССР биле Хакас автономнуг областың ажылчы чоннары социалистиг чарыштыг. Бистиң институт биле Абаканның педагогика институдунуң аразында чаңчыл болган найыралдың харылзаалары быжыгып турар. Эртем, өөредилге болгаш культура талазы-биле боттарывыска ажыктыг харылзаалар, дуржулга солчулгазы аравыста калбарып турарын демдеглээри өөрүнчүг.

Кызылдың пединститудунуң башкылары, студентилери оларга баргаш, олар бистиңиге келгеш, аңгы-аңгы темаларга эртем-практиктиг конференцияларны эрттирип, шинчилел ажылдарын кылып, педагогикага хамаарышкан солун айтырыгларны көдүрүп, оларга шын харыыны тывар дээш дилээшкиннерни кылып, демниг ажылдап турар бис.

Бо ужуражылгаларны организастаарынга Абаканның күрүнениң педагогика институдунуң ректору, төөгү эртемнериниң кандидады С. Ултургашевтиң бистиң институттуң ректору, физика-математика эртемнериниң кандидады Х. Ондарның (кайызы-даа шыдыраага бирги разрядчылар) киирген үлүг-хуузу улуг.

Ол ышкаш шыдыраага Хакас автономнуг областың 1985 чылда чемпиону, гимнастикага ССРЭ-ниң спорт мастери, институттуң күш-культура кафедразының эргелекчизи Л. Н. Сагалаков база бистиң институттуң бот-өөредилге талазы-биле проректору, хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери О. Ч. Ондар олар найыралчы бо харылзааларны быжыглаарынга эвээш эвес ажылды кылып келгеннер. Башкыларның болгаш студентилерниң күжү-биле белеткээн солун концерттерни бистер аңаа баргаш, олар Кызылга келгеш, көргүзүп турарлар.

Спортчу харылзааларывыс база хөй талалыг, шыдыраага, боо адарынга, хостуг хүрешке, волейбол азы баскетболга эш хуу ужуражылгаларын эрттирериивис чаңчыл болган. Волейболга бүгү ужуражылгаларның түңнелинде сан шала абаканчыларның талазынче чайып келген болзажок, шыдыраага бистиң шинээвис артык болуп, сан талазы-биле мурнап келген бис. А боодалгага болгаш хостуг хүрешке ийи таланың ужуражылгаларының түңү деңнешкен.

Оон аңгыда амдыызында бистиң арай «аштырып» турар чүүлүвүс — материал-техниктиг баазавыс. Өөредилге корпустарывыс, спорт залдар. оларнында дыка шыырак дериттингенин сонуургап көргүлээн бис. Ол ышкаш Абаканның институдунуң дыка эки дериттинген спорт лагери бар боор турар.

Ынчалзажок аравыста найыралчы харылзааларның улам өзүп турарынга өөрүүр бис. Өңнүктеривис абаканчылардан бис дыка хөй солун чүүлдерни билип ап турар бис. Мындыг харылзааларывыс моон соңгаар-даа уламчылаар.

А. ОНДАР,
күш-культура кафедразының улуг башкызы.

Көдээ болгаш культура

ӨӨРЕНИП КӨӨР АЙТЫРЫГЛАР

Бот-тывынгыр композитор Борис Чамбыттың «Шынга» парлаттынган чүүлүнге, ында кирген, көрдүнген айтырыгга долузу-биле каттыжып турар мен.

Музыка башкызы кижи болганымда, ук чүүл мээң сеткил-сагыжымны база хөлзедипкен, ооң дугайында бодумнуң бодалымны бижикседим: чүл дээрге ыры пропагандалаарынга музыкант кадрлар кол черни ээлээрин билир бис. Ындыг-даа болза ыры нептередир, хейиңң ырыларын башкарар, хөгжүмнүг ансамбльдер удуртур тускай мергежилдиг кадрларның эвээш боор турарындан ажылдың деңнели, беримчези чавыс. Ыры-хөгжүм ансамбльдеринде дыштанылга кежээлерин эрттирип турар хөгжүм репертуарларының деңнели чавыс. Орус, тыва танцы ыры үделгелерин ийи, үш, дөрт аккордтарда кежээ дургу кулакты уюкталдыр (гитараны) хөгжүм херекселин ойнап кээр, ынчангаш дыштанып келген аныяктарның хөңнү калып, пат эригип калган болгулаар. Ынчангаш ыры, хөгжүм ансамбльдериниң репертуар, күүселдезинче кичээнгей салырын үе негеп келген. Амгы эстрада хөгжүм херекселдериниң техниктиг негелделери улуг, ындыг турбуже, олче чогуур кичээнгейни салып, тускай хөгжүмчүлер-биле чепсеглээр турбуже, чамдык культура бажыңнарының хөгжүм херекселдерин школачы бичии оолдар кайы хамаан чок ойнаан, үш үдүрүм чакпыыл ырылар ырлаан турары таарымча чок.

Кызылдың уран чүүл училищезинде бот-өөредилге салбыры ажыттынган. Ында чүгле хөгжүм херекселдериниң специалистерин белеткеп турар. Ыры чогаадып эгелеп чоруур чамдык авторларны маңаа хаара тутса. Мындыг салбырдан ук училищеге ажытса чүүлдүг деп санаар мен. Баянга ойнаар тыва ырларның болбаазыраткан репертуары база-ла негеттинип турар. Бо талазы-биле ажылды дарый кылып чорударын улусчу чогаадылга килдизи, композиторлар эвилели өөренип көрзе чүүлдүг боор.

Б. ООРЖАК.
Хандагайтыда уругларның музыка школазының башкызы.

«ХӨӨМЕЙИМНИ КАГБАС-ЛА МЕН»

Төпчүткен клуб системаларының директорлар семинары болуп эрткен. Ооң ажылынга эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары З. Кыргыс, В. Сүзүккей, Культура министерствозунуң эртем-методиктиг төвүнүң ажылдакчызы М. Кертик-оол, Чөөн-Хемчик райкүүскомунуң культура килдизиниң төлээлери киришкен.

Семинар киржикчилери Шык-Бажы сүт-бараан фермазынга концерт көргүскен. Чыраа-Бажының Культура бажыңынга болган тыва аас чогаалының кежээзинге Бүгү-эвилелдиң улусчу чогаадылга көрүлдезиниң лауреады «Сыгырга» ансамбль киришкен. Тыва хөгжүм херекселдериниң кылыр мастер, хоочун сыгытчы чораан Ак-оол Дембирелович Кара-Сал бо ансамбльди он чыл бурунгаар тургускан.

Хөөмейжилерниң аныяк салгалы база өзүп орар. Кертик Куулар, Ужар-оол Ооржак, Орлан Монгуш, Эрес-Маадыр Пастык, Эрес Куулар, Бажың-Алаактан келген Буян Куулар олар сыгыртып, хөөмейлээрге, көрүкчүлер чылыы-биле хүлээп алган. «Хөөмейимни кагбас-ла мен» деп аныяк сыгытчылар узун-узун бадыргылап турган.

Районнуң Культура бажыңының директору А. Балчырак Тиилелгениң 40 чылынга тураскааткан Бүгү-эвилелдиң бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге лауреат болганы дээш ансамбльга медальды тывыскан. «Бүгү-эвилелдиң 1983—1985 чылдарда чарлаттынган көрүлдезиниң лауреады» деп херек демдектерин хоочун сыгытчылар А. Кара-Салга, М. Кууларга, С. Монгушка, Э. Кууларга, өске-даа бот-тывынгыр уран чүүл киржикчилеринге орта тывыскан.

В. МОНГУШ.

АДАЛАРЫ-БИЛЕ КАДЫ

Кызылдың № 2 школазынга Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге тураскааткан дыштанылга кежээзи эрткен. Аңаа киржикчилери-биле өөреникчилер адаларын чалаан.

Кежээниң бирги кезээнде, школада шериг херээнге эге белеткел башкызы В. Ф. Пустогачев аныяк оолдар шериг албанынга болгаш шериг мергежилинге боттарын канчаар белеткээр дугайында, шериг албанныг офицер кижи кандыг болур дугайында беседаны өөреникчилерге болгаш адаларга кылып берген. Ол ышкаш өг-бүлеге уругларны кижизидеринге ада кижиниң үлегериниң дугайында беседаны адалар база дыңнааннар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, эки турачы Салчак Юнгорович Байырның чугаазын уруглар сонуургааннар. Өөреникчилер адаларга концертти бараалгатканнар.

Түңнелинде адалар биле өөреникчилерниң аразынга янзы-бүрү оюннар, маргылдаалар болган. Кежээге чалгаараар кижи чок болган: чок-ла болза бот-боттары дээш «аарып», азы тиилелге дээш сүмележир-даа, чок-ла болза, ырлашкан азы танцылаан — каткы-хөг, оюн-баштак үзүктелбейн-не турган. Шак ындыг солун, кижизидилге утка-шынарлыг кежээлер кымга-даа ажыктыг.

Д. ООРЖАК.

ЫРЫ-ХӨГЖҮМ СЕТКИЛ ӨӨРТҮР

«Азия төвү» деп ыры-хөгжүм бөлүү тургустунгандан бээр үр болбаан. Ынчалзажок дыштанылга кежээлериниң каастакчызы болган бөлүк Төрээн чурт, партия дугайында ырларны күүседип турар.

Амгы үеде тайбың темазынга ырларны, орус улустуң баштак ырларын, тыва йөрээл хевирлиг ырларны өөренип турар. Чоокку үеде оларның киржилгези-биле Культура ордузунга аныяктарга кежээни организастаар.

Олег Сарыгларга удурткан рок-музыка бөлүүн көрүкчүлер чылыы-биле хүлээп ал турар. Оларның ыры-хөгжүмү сеткилдерни өөртүп турар. Чаа бөлүкке чединишкиннерни күзеп каалынар.

О. БУГАН.
Ак-Довурак хоорай.

МАЛЧЫННАРГА

СЭКП-ниң XXVII съездизинге тураскаадып Тес-Хем районнуң Кызыл-Чыраа ортумак школазының болгаш ажылчыннарының коллективи малчыннарже каш удаа шефтээшкинни кылгылаан.

Олар школа директору З. Н. Матпааргының удуртулгазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Садиниң депутады, «Кызыгаар» совхозтуң аныяк хойжузу Галина Туматовна Адышааның кыштаанга барып, 400 ажыг хой кажаазының көржениң коптарып бергеннер.

Д. СЕДЕН.

ДЫШТАНЫЛГА КЕЖЭЭЗИ

Шуй суурнуң Культура бажыңынга күш-ажылдың хоочуннары болгаш аңгы-аңгы мергежилдиң мурнакчылары-биле Шуй школазының үстүкү класстарының өөреникчилериниң ужуражылга кежээзи болуп эрткен.

Суурнуң херээженнер чөвүлелиниң даргазы С. С. Соржу кежээни ажыткаш, хоочуннарга, мурнакчыларга сөс берген. Мал эмчизи Д. Х. Сүрүн, башкы М. Салчак, кадарчы С. Л. Хертек, эмнелге ажылдакчызы С. Кочаа, тракторист Х. В. Самдан, херээжен чолаачы К. Ч. Хажыт, колхозтуң үлделекчилериниң бирээзи Б. Х. Чимит олар боттарының күш-ажылчы намдарындан солун чүүлдерни, чагыг-сүмезин аныяктарга чугаалап бергеннер.

Дараазында айтырыглар болгаш харыыларны организастааны эки болган. Янзы-бүрү профессияларга хамаарыштыр айтырыгларга (билет өзутаар) ылакгыя онгу классчы С. Байлак, эмчи З. Д. Чалыт дээш оол-даа өскелер чедингир, эки харыыларны бергеннер.

С. МАЙНЫ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ТВ

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 9.00 — «Пионерияның эртени». Уругларның уран чүүл коллективтериниң оюн көргүзүү. 9.30 — «Эргедужаал чок». Үш сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 10.35—11.15 — Делегей болгаш аныяктар. 14.30 — СЭКП-ниң XXVII съездизинде. 14.50 — «БАМ бар, БАМ уламчылавышаан». Док. фильмниң баштайгы көргүзүү. 15.10 — Н. Осипов аттыг Күрүнениң үлегерлиг орус улустуң оркестриниң концерти. 15.50 — Уругларга фильм. «Орлёнок». 17.05 — «Афганистанның ырлары». Концерт. 17.30 — Баскетбол. Европа чемпионнарының кубогу. «Цибона» (Югославия) — «Жальгирис» (Каунас). Югославиядан дамчыдылга. 18.10 — «Телекөрүкчүнүң спутниги». 18.30 — СЭКП-ниң XXVII съездизинде. 19.00 — Бөгүн делегейде. 19.25 — «Петялар зоопаркта». Мультфильм. 19.30 — «ТТ-ниң экранында эң баштай». «Дублёр хөделип эгелээн». Уран-чечен фильм. 21.00 — СЭКП-ниң XXVII съездизинде. 21.15 — «Ыр-86». 22.15—23.05 — «Үе».

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Азов — балыктыг далай». Док. телефильм. 8.35; 9.35 — Төөгү. 4 класс. «Улуг чурт, туруп кел». 9.05; 13.40— Англи дыл. 10.05 —КПТУ сургуулдарынга. Эстетиктиг кижизидилге. Чогаадылга кичээлдери. 10.35; 11.40 — В. П. Катаев. «Чаңгыс парус агарып чор». 5 класс. 11.05 — Шыдыраа школазы. 12.10 —«Коммунистиг партияның манифестизиниң» төөгүлүг ужур-дузазы. 12.40 — Драматургия болгаш театр. В. Розов болгаш ооң маадырлары. 14.10—15.10 — «Билир болгаш кылып бил». Школачыларга эртем-тайылбырлыг дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Кызыл телестудиязының почтазы». 18.30 — Киножурнал. 18.40 — «Ажылчын салгал». Республиканың профтехучилищелериниң телекөрүлдези. 19.20 —Телемедээлер. 19.30 — «Азия төвү». Медээлер. СЭКП-ниң XXVII съездизинге алдар болдурган күш-ажылчы вахта. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15 — Гандболга делегей чемпионады. Эр улус. ГДР-ниң шилиндек командазы — ССРЭ-ниң шилиндек командазы. Швейцариядан дамчыдылга. 20.50 — Ю. Шпитальный. «Аңаа байдалдар». Телешин. 22.15—23.05 — «Үе».

Чараш-оол Кенденович Ооржактың адынга Кызылдың № 1 КПТУ-нуң 1975 чылдың март 11-де тывысканы № 393792 электри монтёрунуң дипломунуң читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

1965 чылдың октябрь 16-да Балгазынның № 2 КПТУ-зунуң Байыр-оол Климович Тараачыга тывысканы 223242 серияларлыг херечилелдиң, Ж-223242 дугаарлыг сагындырылга талонунуң читкени-биле оларны күш чок деп санаар.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Берега в тумане» 10.00, 13.10, 16.20, 19.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дубравка» 9.40, 11.20, 13.00, «Рейс 222» 14.00, 17.20, 20.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Координаты смерти» 15.00, 16.30, 18.00, 19.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Самая обаятельная и привлекательная» 15.00, 17.40, 19.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» к/б: «Злой дух Ямбуя» 18.00, 20.00 шактарда.

АГААР

Бөгүн республикага бичии булуттаар, өскерлип турар кошкак хат болур. Агаарның температуразы дүне — 29—34, хүндүс — 10—15 градус соок.

Кызылга чуга булуттаар, хар чагбас, өскерлип турар кошкак хат болур. Агаарның температуразы дүне— 29—31, хүндүс— 11—13 градус чедир соор.

ШЫН — Редакцияның адрези: 667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Чагыг № 3244.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1. ТС—00051.